

Asunnosta kodiksi

Dialogin avulla onnistuneeseen asumiseen

Sosiaalialan koulutusohjelma,
sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö
23.9.2011

Elina Pentikäinen
Tanja Vanntaja

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto	
Sosiaalialan koulutusohjelma		Sosionomi (AMK)	
Tekijä/Tekijät			
Elina Pentikäinen ja Tanja Vanttaja			
Työn nimi			
Asunnosta kodiksi - Dialogin avulla onnistuneeseen asumiseen			
Työn laji		Aika	Sivumäärä
Opinnäytetyö		Syky 2011	46 + 5 liitettä
TIIVISTELMÄ			
<p>Opinnäytetyömme tarkoitus on muodostaa asunnottomuuden kokeneiden kokemusasiantuntijoiden kertomusten perusteella käsitys siitä, täytyvätkö heidän nykyisissä asuinpaikoissaan riittävän hyvän asumisen kriteerit. Lisäksi tutkimme, onko henkilöillä ollut dialoginen suhde siihen henkilöön, jonka avulla nykyinen asunto on saatu. Pohdimme, onko dialogisella suhteella vaikutusta riittävän hyvän asumisen kriteereiden toteutumiseen. Asunnottomien asumispalveluja ollaan parhaillaan muuttamassa asunto ensin -periaatteen mukaisiksi ja tässä kehitystyössä käytetään apuna kokemusasiantuntijoita.</p> <p>Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen tutkielma. Aineistonhankintamenetelmänä käytämme puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastattelemme kuutta kokemusasiantuntijaa. Aineiston analyysimenetelmänä käytämme teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Teoreettisena viitekehystenä käytämme riittävän hyvän asumisen teoriaa, sosiaalisen vuorovaikutuksen viisi tasoa -teoriaa sekä dialogisuuden teoriaa.</p> <p>Opinnäytetyömme tulos on, että suurimmalla osalla haastateltavista ei ollut dialogista suhdetta sen työntekijän kanssa, jonka avulla nykyinen asunto on saatu. Suurimmalla osalla haastatelluista riittävän hyvän asumisen kriteerit eivät täyty nykyisessä asunnossa. Suurimmat ongelmat riittävän hyvän asumisen toteutumisessa ovat rauhattomuus, holhous ja itsenäisyydenpuute. Kahden haastateltavan kohdalla riittävän hyvän asumisen kriteerit täyttyvät. Nämä kaksi henkilöä asuvat normaaliin vuokra-asuntokantaan kuuluvassa asunnossa.</p> <p>Johtopäätöksinä voimme todeta, että asumisen ongelmiin voisi vaikuttaa dialogisella ja luottamuksellisella suhteella. Tällöin asiakas voisi puhua suoraan asumisen ongelmista ilman pelkoa siitä, että se vaikuttaa hänelle tarjottuihin palveluihin. Asunto ensin -periaatteella toimivista asumisyksiköistä tulisi poistaa riittävän hyvää asumista haittaavat ongelmat, jotta nykyisestä rakennemuutoksesta ja uusista asumisyksiköistä olisi hyötyä asiakkaille. Kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen asumisyksiköiden toiminnan kehittämisessä on tärkeää ja sillä voisi pyrkiä vaikuttamaan asumisyksiköissä ilmeneviin ongelmiin.</p>			
Avainsanat			
Asunnottomuus, dialogisuus, kokemusasiantuntijuus, riittävän hyvä asuminen			

Degree Programme in		Degree
Social Services		Bachelor of Social Services
Author/Authors		
Elina Pentikäinen and Tania Vanttaia		
Title		
From an Apartment to Home - With Dialogue to Successful Living		
Type of Work	Date	Pages
Final Project	Autumn 2011	46 + 5 appendices
<p>ABSTRACT</p> <p>The purpose of this final project was to find out if the places, where experts by experience who had been homeless now lived, met the criteria of sufficiently good living. We also studied if these persons had a dialogical relationship with the person who had helped them to get an apartment. We considered if the dialogical relationship affected the realisation of sufficiently good living. The services of homeless people are now changing: housing units are turning into units that are functioning according to a house-first philosophy, and in this development work the experts by experience are consulted.</p> <p>This final project was a qualitative study. As for methods of collecting data we used a semi-structured theme interview. We interviewed six experts by experience. As for methods of analysing the data we used theory-based content analysis. As a theory we used the theory of sufficiently good living, the theory of five levels of social interaction and the theory of dialogue.</p> <p>The results showed that most interviewed persons did not have a dialogical relationship with the person who supported the homeless in the process of getting the apartment. In most cases the housing units did not meet the criteria of sufficiently good living. The biggest problem in fulfilling the criteria of sufficiently good living were restlessness, controlling and lack of independence. The criteria of sufficiently good living were fulfilled in two of the cases. These two persons lived in normal rental apartments.</p> <p>The results lead to the conclusions that a dialogical and confidential relationship between the client and the employee in social services may have an effect on problems in living. In that case the clients could talk straight about the problems without being afraid it may have an effect on services they are using. The problems in housing units should be removed in order to get the benefits of the structural change and new housing units. Consulting the experts by experience is important, and it may help to develop the housing units in the future.</p>		
Keywords		
homelessness, dialogue, experts by experience, sufficiently good living		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	ASUNNOTTOMUUS	2
2.1	Asunnottomaksi jääminen	2
2.2	Tilastotietoa asunnottomuudesta	4
2.3	Pitkäaikaisasunnottomuus	6
2.3.1	Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008-2011	7
2.4	Asunnottomien palvelut ja asumisratkaisut	8
2.4.1	Asuntolat	8
2.4.2	Tuettu asuminen	9
3	NIMI OVESSA –HANKE	9
3.1	House first -malli	10
3.2	Asunto ensin –periaate	12
3.2.1	Asunto ensin –periaatteen mukainen asuminen	13
4	ASUMISEN ONNISTUMINEN	13
4.1	Sosiaalisen vuorovaikutuksen viisi eri tasoa	14
4.2	Dialogisuus	15
4.2.1	Dialogisuus asiakastyössä	16
4.3	Riittävän hyvä asuminen	17
4.4	Kokemusasiantuntijuus	18
5	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	20
5.1	Tutkimuskysymykset	20
5.2	Aineistonhankinta ja tutkimusluvut	20
5.3	Haastattelujen analysointi	21
6	ANALYYSIN TULOKSET	22
6.1	Asunnonsaamisprosessi	22
6.2	Vuorovaikutussuhde	23
6.3	Asumisen mielekkyys	25
6.4	Elämisen mielekkyys	28
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	30
7.1	Vuorovaikutus	30
7.2	Riittävän hyvä asuminen	32
7.3	Asumisen onnistuminen vuokra-asunnossa	34
7.4	Opinnäytetyön eettisyys	35
7.5	Opinnäytetyön luotettavuus	38
8	POHDINTA	39
	LÄHTEET	44
	LIITTEET	
	Liite 1. Teemahaastattelurunko	
	Liite 2. Suostumuslomake	
	Liite 3. Taulukko luokista	
	Liite 4. Koodausrunko	
	Liite 5. Taulukko vuorovaikutussuhteen ja riittävän hyvän asumisen suhteesta	

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö käsittelee eri asumisyksikössä asuvien, entisten asunnottomien ihmisten kokemuksia asumisen mielekkyydestä ja siitä, miten he ovat päätyneet asumaan asumisyksikköön. Yritämme selvittää, onko asunnottomalla ihmisellä ollut sanavaltaa asuttamisprosessissa. Teoreettisena viitekehysenä käytämme teoriaa vuorovaikutuksesta ja dialogisuudesta asiakastyössä sekä teoriaa riittävän hyvästä asumisesta. Opinnäytetyö toteutetaan osaksi yhteistyössä Vailla vakinaista asuntoa ry:n kanssa. Opinnäytetyö liittyy meneillään olevaan Nimi ovesa –hankkeeseen.

”Nimi ovesa” on Tekes-rahoitteinen kaksivuotinen (2010-2012) hanke, jonka tarkoituksena on kehittää palveluja pitkäaikaisasunnottomille. Hankkeeseen osallistuvat Espoon, Helsingin, Tampereen ja Vantaan kaupungit sekä Helsingin Diakonissalaitos, Silta-valmennusyhdistys ja Vailla vakinaista asuntoa ry. Hankkeen koordinoija on Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca. (Asunto ensin 2010a.)

Vailla vakinaista asuntoa ry on kansalaisjärjestö, joka pyrkii vaikuttamaan sekä yksilöettä yhteiskuntatasolla asunnottomien tilanteeseen. Vva vastaa Nimi ovesa -hankkeessa osallisuuden kehittämisestä. Vva:n toiminnan filosofia on, että jokainen ihminen pystyy asumaan itsenäisesti, kunhan saa siihen riittävää tukea. Asunto kuuluu ihmisen perusoikeuksiin, eikä sen puuttuminen ole missään olosuhteissa hyväksyttävää. Järjestö toimii asiantuntijajärjestönä mm. Suomen hallituksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmassa ja se tekee yhteistyötä Helsingin kaupungin kanssa. (Vva ry 2010.)

2 ASUNNOTTOMUUS

2.1 Asunnottomaksi jääminen

Tavanomainen reitti omaan asuntoon on vanhempien luona asuminen, opiskelu ja työelämään pääsy ja lopulta omaan asuntoon muuttaminen ja perheen perustaminen. Reittiä kuvataan ”polkumalliksi”, minkä eri siirtymävaiheissa epäonnistuminen voi johtaa asunnottomuuteen. Opiskelija-asunnoista on pula, mistä syystä nuori saattaa käytännössä asua perheensä luona pitkälle aikuisikään saakka. Toisaalta nyky-yhteiskunnassa yksilöltä vaaditaan käytännössä kouluttautumista läpi elämän. Perheitä perustetaan nykyään ennen valmistumista koulusta ja työelämään asettumista. Toisaalta avioerojen ja yksin elävien määrä on kasvussa. Kaikki nämä siirtymävaiheet ovat huomionarvoisia asunnottomuuden reittien lähtökohtia. (Lehtonen – Salonen 2008: 103-104.)

Lapsen huostaanotto voi johtaa joissain tapauksissa elämiseen lastensuojelulaitoksessa ja myöhemmin lastensuojelulaitoksen tukiasunnossa. Perheen puuttuminen lastensuojelutaustaisella nuorella merkitsee sitä, että hänen tukiverkkonsa tulevaisuudessa voi olla puutteellinen tai puuttua kokonaan. Huostaanoton yleisin syy on vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat. Usein lapsellakin saattaa ilmetä päihde- ja mielenterveysongelmia, mistä syystä huostaanotto voi johtaa myös sairaalaan tai vankilaan. Eläminen vankilassa, sairaalassa tai lastensuojelulaitoksessa voi johtaa huonossa tapauksessa laitostumiseen, jolloin nuori ei enää osaa elää itsenäisesti. (Lehtonen - Salonen 2008: 104.)

Laitostunut nuori helposti syrjäytyy siinä vaiheessa, kun nuoret tyypillisesti hakeutuvat koulutukseen. Koulutuksen puute on taas yhteydessä työttömyyteen. Itsenäinen eläminen ilman työtä hankaloituu huomattavasti. Ympäristöministeriön kokoaman aineiston mukaan (asumisyksiköissä Siipi, Kivitasku ja Lokki tehdyt ryhmähaastattelut keväällä 2007) kouluttautumattomat ja työttömät nuoret muuttivat ensimmäistä kertaa pois vanhempiensa luota muuttaessaan avoliittoon. Monesti liitot eivät kestäneet kauaa, ja kadulle jouduttiin avopuolison väkivaltaisuuden tai maksamattomista vuokrista seuranneen hädän vuoksi. Kouluttamattomalla nuorella ei ole oikeutta työmarkkinatukeen, jolloin ainoa toimeentulonlähde on usein toimeentulotuki. Riippuvaisuus toimeentulotuesta johtaa köyhyyteen, mistä syystä monet lainaavat rahaa tai ottavat esimerkiksi pikavippejä. Ne mahdollistavat hetkellisesti sellaisen elämän, jota suurin osa yhteiskun-

nasta viettää. Tämä johtaa velkaantumiseen, ja vuokravelkojen syntyminen voi johtaa asunnottomuuteen. (Lehtonen - Salonen 2008: 104-105.)

Asunnottomaksi voi joutua vielä silloinkin, kun oma perhe ja asunto ovat jo olemassa. Tavallinen syy asunnottomaksi joutumiselle tässä vaiheessa on avioero, minkä seurauksena nainen ja mahdolliset lapset muuttavat pois ja mies jää asumaan yksin liian kalliiseen asuntoon. Muuttaminen pienempään asuntoon ei syystä tai toisesta onnistu, ja mies jää kokonaan ilman asuntoa. Myös työttömyys voi niin ikään vaikuttaa asunnottomaksi joutumisessa. Etenkin keski-ikäinen mies, jonka fyysinen terveys on ehkä heikentynyt, ei saa helposti uusia töitä työmarkkinoilta. Köyhyys yhdistettynä alkoholin liikakäyttöön voi johtaa asunnottomaksi jäämiseen. Alkoholin käyttö voi olla syynä avioeroon, ja lisäksi se saattaa johtaa työpaikan menettämiseen. Vaihtoehtoisesti avioero ja potkujen saaminen voivat johtaa päihdeongelmaan. (Lehtonen - Salonen 2008: 105.)

Vakava sairastuminen voi johtaa pitkiin sairaalajaksoihin, jolloin samanaikainen asuminen muodostuu vaikeaksi. Joissain tapauksissa asunnosta luopuminen on lisääntyneen hoidontarpeen vuoksi järkeväkin. Toisaalta psyykinen sairastuminen alentaa usein toimintakykyä niin, että asiat voivat jäädä hoitamatta ennen sairaalaan hakeutumistakin, mikä voi johtaa vuokravelkaantumiseen ja asunnon menettämiseen. Myös päihdeongelma luetaan sairaudeksi, mutta tällöin on kyseessä yleensä pitkäaikainen, jo varhaisessa nuoruudessa alkanut ongelma. Nuori on saattanut selviytyä ongelmansa kanssa koulustakin, mutta jossain vaiheessa se on riistäytynyt käsistä ja kaikki muut asiat ovat jääneet hoitamatta. Myös vuokran maksu on jäänyt koska päihteiden hankkimiskustannukset ovat menneet sen edelle. Toisaalta häätö on voinut johtua siitäkin, että päihdeongelmaisen ihmisen elämäntapa tuottaa usein paljon häiriöitä taloyhtiössä. (Lehtonen - Salonen 2008: 105-106.)

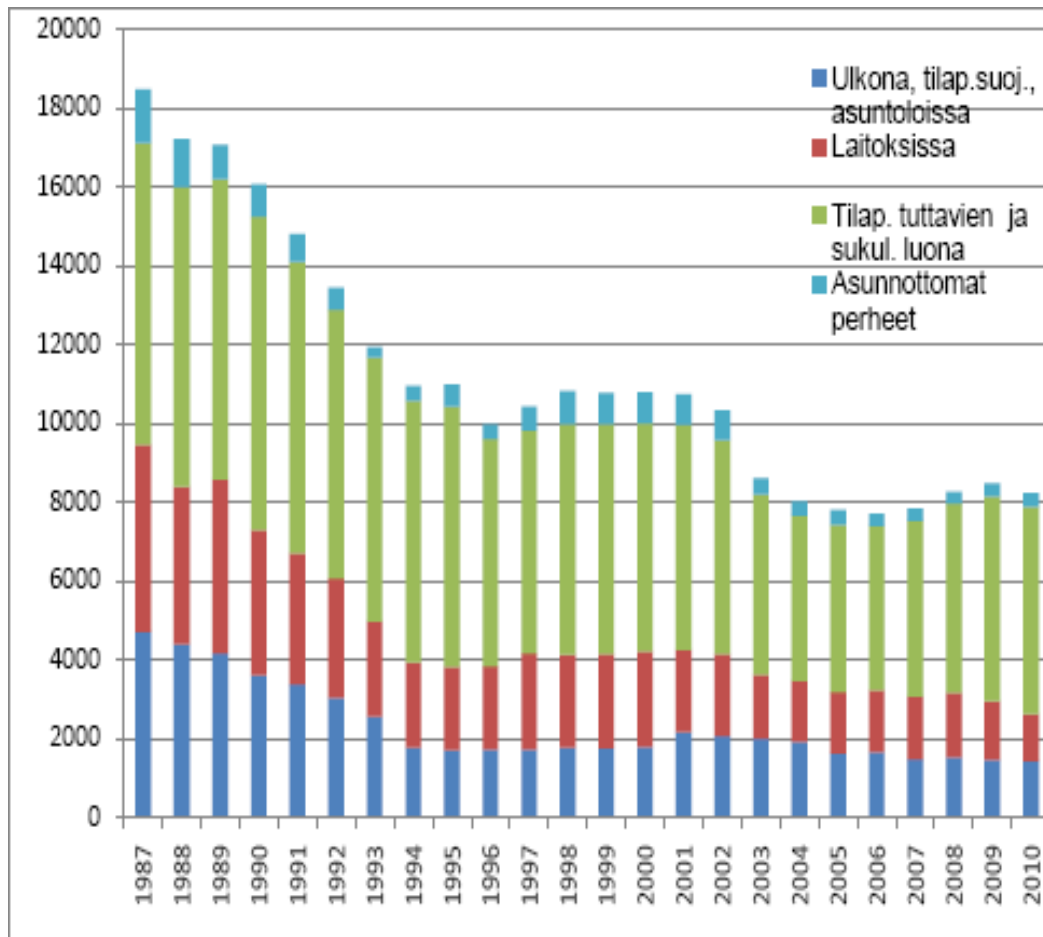
Heikoimmassa asemassa olevat syrjäytyvät siis asuntomarkkinoilta ensiksi. Lisäksi kottuhintaisia pieniä asuntoja on pääkaupunkiseudulla niukasti. Asuntojen hintojen nousu pääkaupunkiseudulla on johtanut myös vuokrien nousemiseen, ja pienten asuntojen neliöhinnat ovat suurempia kuin suurten asuntojen. Yhteiskunnallisen tuen ja ennaltaehkäisyn puute sosiaalisista tai psyykkisistä ongelmista kärsiville voi syrjäyttää niistä kärsivän ihmisen asuntomarkkinoilta. (Lehtonen - Salonen 2008: 29-30.)

Ilman asuntoa jäänyt ihminen voi hakeutua Helsingin kaupungin ja järjestöjen tarjoamien palvelujen piiriin. Jos asunnottomaksi jääneellä ei ole rahaa ja uuden vuokra-asunnon saaminen nopeasti on epätodennäköistä, hän voi hakeutua esimerkiksi Hietaniemenkadun palvelukeskukseen, jonka tarkoitus on toimia yksikkönä, josta asunnoton ohjataan eteenpäin tarkoituksenmukaisempaan ja pitkäaikaisempaan asumisratkaisuun. Keskuksessa tehdään arviointi tuen ja hoidon tarpeesta ja soveltuvasta asumisratkaisusta. Keskus on auki ja henkilökuntaa on paikalla ympäri vuorokauden ja kaikkina viikonpäivinä. (Helsingin kaupunki. Sosiaalivirasto 2010a.)

Jos mitään muuta yöpymispaikkaa ei ole tarjolla, Hietaniemenkadun palvelukeskuksen asumispäivystyksen tiloissa voi myös yöpyä. Sängyt ovat yhteisessä tilassa, ja tilassa saa yöpyä päihtyneenä. Siksi yöpymispalvelu sopii huonosti niille, jotka haluavat olla selvin päin. Lisäksi asumispäivystyksessä asioivan täytyy kyetä liikkumaan ja peseytymään itsenäisesti, sillä perushoidollisia palveluja ei ole saatavilla. (Helsingin kaupunki. Sosiaalivirasto 2010b.) Asumispäivystyksessä on yhteensä 52 sänkyä. Yöpyjien keskiarvo kuukaudessa vaihteli vuonna 2009 elokuun 53 henkilöstä syyskuun 78 henkilöön. Useimmiten yöpyjiä oli siis enemmän kuin sänkyjä. Palvelun käyttäjistä suurin osa oli 40-59 –vuotiaita miehiä. (Joutsalainen - Mielonen 2010.)

2.2 Tilastotietoa asunnottomuudesta

Asunnottomia oli vuoden 2010 marraskuussa Helsingissä yhteensä 3355. Heistä pitkäaikaisasunnottomia oli 1400. Pitkäaikaisasunnottomalla tarkoitetaan tässä tilastossa henkilöä, joka on ollut ilman asuntoa yli vuoden tai jolla asunnottomuutta on esiintynyt toistuvasti viimeisen kolmen vuoden aikana. Koko Suomessa yksinäisiä asunnottomia vuonna 2010 oli 7877. Valtion asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen luvut perustuvat kunnille tehtyyn asuntomarkkinakyselyyn. (ARA 2011a.)

Kuvio 1. Asunnottomat vuosina 1987-2010. (Ara 2011b.)

Asunnottomuus ilmiönä keskittyy kaupunkeihin ja Suomessa lähinnä Helsinkiin. FEANTSA (European Federation of National Organisations working with the Homeless) on laatinut Euroopassa yleisesti käytettävän ETHOS-nimisen jaottelun (European typology on Homelessness and Housing Exclusion), joka erottelee asunnottomuuden tasoja. Eri käsiteryhmät ovat ulkona asuminen, tilapäisessä majoituksessa, laitoksessa tai tuetussa asumisyksikössä asuminen, turvaton asuminen ja epätarkoituksenmukainen asuminen. Suomessa asunnottomiksi tulkitaan ne, jotka asuvat ulkona tai tilapäisissä majoituksissa tai laitoksissa, vapautuvat vangit, joilla ei ole asuntoa, sekä sukulaisten ja tuttavien luona majoilevat henkilöt. (Lehtonen - Salonen 2008: 20-23.)

Soccan vuonna 2009 julkaiseman selvityksen mukaan tyypillinen asunnottoman on keski-ikäinen, päihde- ja mielenterveysongelmainen naimaton tai eronnut mies, jonka yleinen toimintakyky on heikentynyt. Selvityksen aineisto on koottu asiakas- ja potilasmuistiinpanoista ja haastatteleamalla helsinkiläisen asuntolan ja asumisyksikön sekä espoolaisen vastaanottokodin ja vantaalaisen palvelukeskuksen asiakkaita. Mielenterveysongelmista

varsinkin muistiongelmät ja psykoosisairaudet olivat yleisiä. Alkoholi oli yleisin käytetty päihde. Huume- ja sekakäyttäjiä oli 15 prosenttia. Huumeidenkäyttö oli yleisintä nuorilla asunnottomilla.

Selvityksen mukaan vain harvalla asunnottomalla henkilöllä oli toimiva avohoitosuhte, mistä syystä he käyttivät lääkärin palveluja keskimäärin kaksi kertaa, terveyskeskuspalveluja kuusi kertaa ja sairaalapäivystyspalveluja 16 kertaa muuta väestöä enemmän. Tavallisimmat ongelmat olivat päihde- ja mielenterveysongelmat, vammat, infektiot ja päihteiden aiheuttamat sairaudet. (Erkkilä - Stenius-Ayoade 2009: 8-9.)

2.3 Pitkäaikaisasunnottomuus

Hallitsematon päihteidenkäyttö, mielenterveysongelmat, neurologiset vammat, taipumus väkivaltaisuuteen, rikollisuus, vankilasta vapautuminen ja velkaantuminen lisäävät merkittävästi asunnottomuuden pitkittymisen riskiä. (Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008: 6.) Vankilasta vapautuvan asunnottomuus voi johtua esimerkiksi joko virallisista tai epävirallisista veloista johtuvasta rahanpuutteesta, vaikeuksista erottautua rikollisesta alakulttuurista ja päihderiippuvaisuudesta. (Asunto ensin 2010b.) Pitkäaikaisasunnottomuudessa on kyse pitkittyneestä tai toistuvasta asunnottomuudesta, jonka taustalla on sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia. Pitkäaikaisasunnottomia arvioidaan olevan noin 40–50 prosenttia kaikista yksin elävistä asunnottomista. (Asunto ensin 2010c.)

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmassa pitkäaikaisasunnottomalla tarkoitetaan henkilöä, jonka asunnottomuus on kroonistunut tai uhkaa kroonistua. Syynä on se, että tavanomaiset asumisratkaisut eivät henkilön kohdalla toimi, koska yksilöllisiä tarpeita vastaavia ratkaisuja ei ole riittävästi tarjolla. (Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008: 6.)

Kuntien väliset erot pitkäaikaisasunnottomien osuudesta ovat kasvaneet. Syy kuntakohtaiseen vaihteluun oli ARA:n teettämän selvityksen mukaan kuntien väliset eroavaisuudet siinä, miten pitkäaikaisasunnottomuus missäkin kunnassa määritellään. Määritelmää pidettiin tulkinnanvaraisena ja pitkäaikaisasunnottomuuden selvittämistä vaikeana. Osassa kunnista aineistona käytetään sekä vuokra-asunnonhakijarekistereitä että sosiaalitoimen asiakasrekistereitä, ja osassa taas pelkkiä sosiaalitoimen ja asumispalveluiden asiakastietoja. (Pitkänen 2010: 3-4.)

2.3.1 Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008-2011

Helsinki ja yhdeksän muuta kuntaa on sitoutunut valtakunnalliseen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaan. Sosiaalivirasto on laatinut Helsingin toimeenpanosuunnitelman, jonka lähtökohtana on järjestää joko vuokrasuhteeseen tai hoidolliseen asumiseen perustuva asunto pitkäaikaisasunnottomille. Tätä varten on suunniteltu uusia asumisyksikköhankkeita, alettu muuttaa asuntoloita tuetun asumien yksiköiksi, hankittu lisää pientasuntoja sekä yritetty ennaltaehkäistä asunnottomuutta. Ennaltaehkäisyyn kuuluu asumisneuvonnan lisääminen, häätöjen ennaltaehkäisy sekä nuorten asunnottomaksi joutumisen ennaltaehkäisy. Tämä sosiaaliviraston laatima toimeenpanosuunnitelma koostuu sekä kaupungin omista että säätiöiden ja järjestöjen hankkeista. (Helsingin kaupunki. Sosiaalivirasto 2009.) Asumisneuvonta tarkoittaa sellaista palvelua, jolla pyritään hoitamaan esimerkiksi vuokratästeihin ja asumishäiriöihin liittyvät ongelmat ennen kuin ne johtavat häätöön. (Ympäristöministeriö 2011: 11)

Valtion asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA:n mukaan pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma on pääsemässä määrälliseen tavoitteeseensa. Vaikka tavoite pitkäaikaisasunnottomuuden puolittamisesta on toteutumassa, yleinen asunnottomuus ei ole laskenut. Tämä johtuu vuokra-asuntotuotannon vähäisyydestä. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmalle valmistellaankin jatkokautta, jonka tarkoituksena on poistaa pitkäaikaisasunnottomuus kokonaan vuoteen 2015 mennessä. (ARA 2010.)

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmalle asetetut tavoitteet ollaan saavuttamassa. Kaupunkien kanssa on tehty aiesopimuksia, joissa on määritelty kiireellisimmässä tuen tarpeessa olevat asunnottomat ja sovittu konkreettisista hankkeista, joilla heidän tilanteeseensa pyritään vaikuttamaan. Pyrkimyksenä on ollut läpinäkyvän ja tuloksellisen ratkaisumallin luominen jokaisen yksittäisen asunnottoman auttamiseksi. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman lähtökohtana on ollut asunto ensin –periaatteen soveltaminen. Tähänastiset kokemukset ovat osoittaneet, että asunnon järjestäminen ja elämän puitteiden kohentuminen herättävät motivaation kuntoutukseen. Asumisen epäonnistuminen uusissa yksiköissä on ollut poikkeuksellista. (Ympäristöministeriö 2010.)

2.4 Asunnottomien palvelut ja asumisratkaisut

Helsingin kaupungin sosiaaliviraston alainen Asumisen tuki (ASTU) vastaa täysikäisten asunnottomien helsinkiläisten asumispalveluista. ASTU:ssa tehdään myös päätöksiä asunnottoman ihmisen sijoittamisesta asumisyksiköihin. Asunnottomien palveluihin kuuluvat toimeentulotuki, päihdehuolto, vanhustenhuolto, päiväkeskustoiminta ja asumispalvelut. (Helsingin kaupunki. Sosiaalivirasto 2010c.) Järjestöillä ja yksityisten palveluntuottajien asumispalveluilla on kaupungin tarjoamien palveluiden lisäksi merkittävä rooli asunnottomien palvelujärjestelmässä. (Nousiainen – Sunikka 2009: 20.)

2.4.1 Asuntolat

Tilastokeskuksen mukaan asuntolalla tarkoitetaan erityisryhmien yhteisasumiseen tarkoitettua rakennusta, jossa asukkailla on yhteiset keittiö-, oleskelu- ja/tai saniteetitilat. (Tilastokeskus 2011.) Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman mukaan asuntolassa ei voi asua itsenäisesti, eivätkä asuntolan puitteet takaa yksityisyyttä tai mahdollisuutta kuntoutumiseen ja siirtymistä itsenäiseen asumiseen. (Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008: 4.) Eläkkeeseen ihmisarvoista elämää ihmisellä täytyy olla yksityinen tila, jossa hänellä on oikeus autonomiaan. Oman kodin pitää olla sellainen, missä asukas kokee olevansa turvassa. Siellä täytyy myös voida syödä, nukkua ja peseytyä sekä säilyttää oman identiteetin kannalta oleellisia esineitä ja muistoja. (Sunikka ym. 2007: 7.)

Asuntoloiden asukkaat ovat heterogeeninen joukko toisilleen vieraita ihmisiä, joita yhdistää asunnon puute, vähävaraisuus ja asuntola-asuminen. Elämänrytmi ja elämäntapa voivat olla erilaisia, ja niiden jakaminen tuntemattoman ihmisen kanssa voi vaikeuttaa omannäköisen arjen rakentamista. Asuntola-asuminen on myös leimaavaa, mikä lisää eriarvoistumista yhteiskunnassa. Myös asuntolassa asuvan oma identiteetti voi muuttua vastaamaan yhteiskunnan yleistä käsitystä asuntoloissa asuvista ihmisistä. (Granfelt 1992: 131- 133.)

Asuntoloiden käytöstä asunnottomien asuttamiseen ollaan luopumassa asteittain, ja asuntolat korvataan itsenäisen-, tuetun- ja valvotun asumisen yksiköillä. Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen Helsingissä edellyttää 1500 uutta asuntoa, tukiasuntoa tai hoitopaikkaa pitkäaikaisasunnottomille. Tärkeää on, että asumispaikat palveluineen kohdennetaan ja räätälöidään asukkaille yksilöllisesti. Tuen, kuntoutuksen ja valvonnan

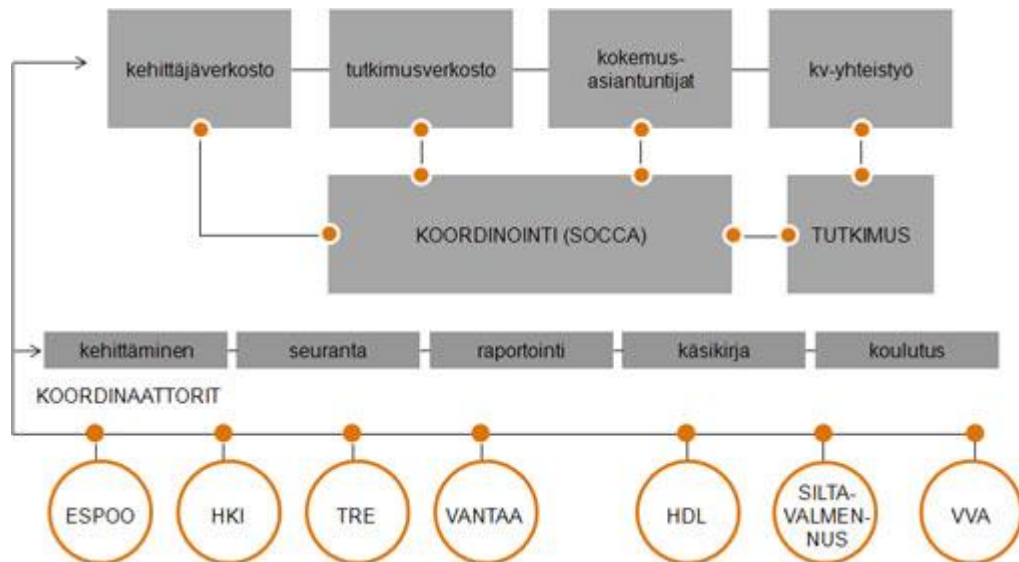
on oltava huomattavasti nykyistä intensiivisempää ja pitkäkestoista. (Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008: 6-8.)

2.4.2 Tuettu asuminen

Yksilöllisen ja intensiivisen tuen riittämättömyys on ollut useissa asumisratkaisuisissa keskeinen ongelma. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmassa esitetään, että valtio kohdentaisi osan rahoituksesta tukihenkilöstön palkkaamiseen. (Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008: 9.) Asumisen tukeminen on kokonaisvaltaista elämän tukemista, mikä mahdollistaa arjessa selviytymisen ja sitä kautta myös asumisen onnistumisen. Asunnoton ihminen tarvitsee ensisijaisesti tavallisen vuokra-asunnon tai tukiasunnon, jossa asumiseen hän saa sellaista tukea kuin työntekijä ja asukas yhdessä ovat suunnitelleet. Tärkeää on, että tukea annetaan riittävän pitkäkestoisesti ja joustavasti. (Lehtonen - Salonen 2008: 52.)

3 NIMI OVESSA –HANKE

Nimi oversa –hanke on osa pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman toteutusta. Hankkeen päämääränä on kehittää asunto ensin –periaatteella toimivia palveluita, joiden tarkoitus on sekä vähentää että ennaltaehkäistä asunnottomuutta. Hankkeen keskeinen menetelmä on kuntien ja hankekumppaneiden välinen verkostotyö. Työssä hyödynnetään mahdollisimman paljon kokemusasiantuntijoiden työpanosta, ja asiakasnäkökulma on työssä keskeisessä osassa. Hankkeeseen osallistuvat Espoon, Helsingin, Tampereen ja Vantaan kaupungit sekä Helsingin Diakonissalaitos, Silta- valmennusyhdistys ja Vailla vakinaista asuntoa ry. Hanketta koordinoi Socca. Nimi oversa -hanke pyrkii toisaalta kehittämään asumispalveluja konkreettisesti, ja toisaalta tuottamaan uutta tietoa asunnottomuudesta ja asumispalveluista. Paikallisten kehittämishankkeiden kriteereinä on pyrkiminen siihen, että palvelut tuotetaan asunto ensin –periaatteen mukaisesti. (Asunto ensin 2010a.) Kuviossa 2 on esitettyä Nimi oversa – hankkeeseen osallistuvat kaupungit ja yhdistykset sekä niiden tehtävät.

Kuvio 2. Nimi ovesa –hankkeen kumppanuusverkosto. (Asunto ensin 2010d.)

Nimi ovesa -hankkeeseen on pyritty valitsemaan sellaisia toimijoita, jonka kautta asunto ensin -periaatteen mukaisia palveluita voidaan kehittää, kokeilla ja juurruttaa pysyviksi. Tällaisista toimijoista on pyritty muodostamaan kokonaisuus, joka edistää systemaattista muutosta koko palvelujärjestelmässä: asunto ensin -periaatteen toteutuminen käytännössä edellyttää muutoksia sekä rakenteissa että toimijoiden välisissä suhteissa. Toisaalta tarvitaan myös uudenlaisia palveluita ja toimintaprosesseja. Jokaisesta hankkeesta mukana olevasta kunnassa on valittu muutama palvelumuoto tai –yksikkö keskeiseksi kehittämiskohteeksi. Palveluyksiköt ovat joko kokonaan uusia ja vakiintumattomia, tai sellaisia, joissa vanhaa palvelumallia on uudistettu asunto ensin -periaatteen mukaiseksi. Yksiköissä voidaan vielä kokeilla ja kehittää erilaisia toimintamalleja, ja levittää niitä tarvittaessa pysyväksi osaksi palvelujärjestelmää. Yhdessä yksikössä syntynyt hyvä toimintamalli pyritään ottamaan käyttöön myöhemmin kaikkien kuntien palvelujärjestelmissä. (Asunto ensin 2010e.)

3.1 House first -malli

House first -mallin kohderyhmänä on Yhdysvalloissa asunnottomat, mielenterveysongelmista kärsivät päihteidenkäyttäjät. Lähtökohta on, että asuminen on perusoikeus, joka ei ole sidoksissa terveydentilaan tai elämäntapaan. Myös moniongelmaiset henkilöt pystyvät asumaan itse, kunhan saavat tarvitsemaansa tukea ja tarvittaessa asumista voidaan harjoitella omassa asunnossa. Asunto on pohja yksilöllisen kuntoutuksen järjestämiselle ja toipumiselle, ja oman kodin saaminen voi toimia kuntoutumismotivaation

herättäjänä. Kuntoutukseen osallistuminen ei saa kuitenkaan olla asumisen edellytys. Toipumista tukevat palvelut pohjautuvat asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen ja osallisuuden vahvistamisen arvoille. (Asunto ensin 2010g.)

Fyysisen tai psyykkisen tilan huonontuminen ovat House first -ohjelman mukaan hoidollisia ongelmia, eivät asumisen ongelmia. Toisaalta asumisen ongelmat eivät merkitse poistoa tukiohjelmasta, vaan esimerkiksi hädän ollessa kyseessä uutta asuttamista. Tukiohjelma voi sisältää esimerkiksi vertaistukea, hoidollista tukea, asumisvalmennusta, psykososiaalisia palveluja ja työelämään ohjausta asukkaan oman valinnan mukaan. Tukiohjelman periaatteena on jatkuvuus, ja asukkaan valitsema tiimi pysyy asukkaan tukena koko toipumisajan. Palvelujen jatkuvuus ja se, että ne ovat saatavilla asumisen yhteydestä samasta paikasta luo turvallisuudentunnetta ja edesauttaa toipumista. (Asunto ensin 2010g.)

Toipumisen edellytyksenä on myös yksilön integroituminen ympäristöönsä, mikä House first -mallissa nähdään fyysisestä, sosiaalisesta ja psyykkisestä integraatiosta muodostuvana kokonaisuutena. Fyysisessä integraatiossa yksilö alkaa ottaa osaa kodin ulkopuolisiin toimintoihin ja käyttää ympäristönsä mahdollisuuksia hyväkseen. Sosiaalisen integraation vaiheessa yksilön sosiaalinen vuorovaikutus lähiympäristössä kasvaa. Psykologinen integraatio tarkoittaa yksilön omaa kokemusta yhteenkuuluvuudesta lähiympäristönsä kanssa. (Asunto ensin 2010g.)

Jotta sosiaalinen ja psyykkinen integraatio voisivat toteutua, yksilön täytyy voida tehdä omia asioitaan koskevia valintoja. Siksi House first -mallin mukaan asiakas saa itse valita mahdollisten vaihtoehtojen puitteissa, minkälaisen asunnon hän haluaa ja mitä apua hän tarvitsee. Ohjelman avainsanoja ovat myös asukaslähtöisyys ja kuluttajavalinnan periaate. Asukaslähtöisyyden idea on siinä, että asukas valitsee ne palvelut, joita hän tarvitsee kuntoutuakseen, ja palveluntarjoajien tavoitteena on asukkaan asumisen turvaaminen ja toipumisprosessin tukeminen. Kuluttajavalinnan periaate tarkoittaa sitä, että asukkaalla on palvelujen käyttäjänä oikeus valita ne palvelut, joita kuntoutuakseen katsoo tarvitsevansa, mutta toisaalta velvollisuus maksaa osa vuokrasta ja tehdä yhteistyötä tukitiiminsä kanssa vähintään kerran viikossa. (Asunto ensin 2010g.)

3.2 Asunto ensin –periaate

Suomessa nykyinen päihdeongelmaisten asunnottomien palvelujärjestelmä noudattaa usein portaittaista mallia, jossa asuntoon muuttamisen edellytyksenä on muiden sosiaalisten ongelmien ratkeaminen ensin. Jos kuntoutumisen prosessi ei etene ongelmitta, yksilö ei ehdi edetä omaan asuntoon muuttamisen vaiheeseen saakka, vaan tipahtaa usein portaiden alimmalle rappuselle. Moniongelmaisten ja motivoitumattomien ihmisten kohdalla porrasmalli saattaa johtaa entistä sitkeämpään pitkäaikaisasunnottomuuteen. (Asunto ensin 2010h.)

Kaikki ihmiset eivät pysty sitoutumaan sellaiseen käyttäytymiseen, jota edellytetään kuntoutuksen saamiseksi. Tällöin päihdeongelmainen jää ilman kuntoutusta ja asuntoa. Asunnottomuus pitkittyy ja ensisuojiin käyttö lisääntyy. Tällöin väliaikaiseksi tarkoitettujen asuntolatyypisten yksiköiden käyttö on vaarassa muuttua pysyväksi asumisratkaisuksi. Kuntoutuspalveluja asuntolatyypisissä yksiköissä on vain vähän. Kuntoutuminen vaikeutuu myös siksi, että tällaisiin yksiköihin on muodostunut oma päihteidenkäyttäjien alakulttuuri. (Ympäristöministeriö 2011: 66.) Esimerkiksi Olarinluoman vastaanottokodissa Espoossa asuu paljon ihmisiä jopa vuoden pituisia jaksoja, vaikka paikka on tarkoitettu lyhytaikaista kriisiasumista varten. Seurauksena on pitkittynyt asumisjakso vastaanottokodissa, joka ei ole tarkoitettu pitkäaikaiseen asumiseen. Pitkä asumisjakso laitospäätöksessä saattaa passivoida asukasta ja heikentää valmiuksia itsenäiseen asumiseen. (Sunikka ym. 2007: 32- 33.)

Myös joissain mielenterveyskuntoutujille kohdennetuissa palveluasumisyksiköissä asumisolot ovat puutteelliset siltä osin, että asukkailla ei ole minkäänlaista yksityisyyttä huolimatta siitä, ettei siihen ole mitään hoidollista perustetta. (Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008: 4.) Tällainen epätarkoituksenmukainen on ETHOS-typologian mukaan rinnastettavissa asunnottomuuteen.

Asunto ensin -periaate Suomessa pohjautuu yhdysvaltalaiseen House first –malliin, ja se pyrkii vastaamaan asuntolatyypisen asumisen ja portaittaisen kuntoutusjärjestelmän ongelmiin. Asunto ensin -periaatteen mukaisessa asumisessa ajatellaan, että sellaisten perustarpeiden kuin syömisen, levon ja sairauden hoidon tyydyttäminen on pohjana ongelmakäyttäytymisen vähenemiselle. Asuminen taas mahdollistaa näiden perustarpeiden toteuttamisen. Asunto ensin –periaatteen mukainen asuminen ei edellytä sitoutumista mihinkään kuntoutumistavoitteeseen, ja toisaalta kuntoutuminen ei velvoita pois-

muuttamista tuetusta asumisyksiköstä. Tukea on saatavilla vaikka sen hakeminen ei olekaan ehtona asumiselle. (Ympäristöministeriö 2011: 7.)

3.2.1 Asunto ensin –periaatteen mukainen asuminen

Ympäristöministeriön mukaan asunto ensin –periaatteen mukaisessa tuetun asumisen yksikössä asukkaalle on asumisen lisäksi tarjottava sellaisia palveluita, jotka vastaavat heidän tarpeitaan. Tarjolla voi olla esimerkiksi neuvontaa, tukea ja kuntoutusta. Henkilökunnalla tulisi olla käytössään paljon eri palveluvaihtoehtoja, joista asiakkaan kanssa valitaan sopivimmat. Kuntoutuminen edellyttää vahvaa yhteistyötä eri palveluntarjoajien välillä. Lisäksi asukkaita tulisi rohkaista osallistumaan asumisyksikön yhteiseen toimintaan esimerkiksi ryhtymällä vertaistukijaksi. Yhteisöllisyys asumisyksikössä on tärkeä kuntouttava tekijä. Kahta asukasta kohden tuetun asumisen yksikössä olisi oltava yksi sosiaalialan koulutuksen saanut työntekijä. Henkilökuntaa pitäisi olla paikalla ympäri vuorokauden. (Ympäristöministeriö 2011: 66-67.)

Parhaiten menestyneitä asumisratkaisuja ympäristöministeriön mukaan ovat olleet parin –kolmenkymmenen asukkaan asumisyksiköt, joiden asukkaat ovat käyttäneet alkoholia jo pitkään ja ovat jo iäkkäitä. Hyvin koulutettuja työntekijöitä on paljon ja he tekevät tiivistä yhteistyötä asukkaiden kanssa. Vaihtelevia tuloksia on saatu suuremmista asumisyksiköistä, joissa asukaskunta on sekalaista ja vaihtuvuus suuri. Työntekijöitä ei ole yhtä paljon kuin pienemmissä yksiköissä ja asukkaat eivät ole yhtä motivoituneita. (Ympäristöministeriö 2011: 66-67.)

4 ASUMISEN ONNISTUMINEN

Opinnäytetyömme tavoitteena on saada haastattelujen avulla käsitys siitä, kuinka haastateltavien asuminen on onnistunut sekä minkälaisessa vuorovaikutuksessa työntekijän kanssa asukkaan asumishaastattelu on tehty. Tästä syystä esitämme haastatteluissa ensin sellaisia kysymyksiä siitä, onko asiakkaan ja työntekijän välinen vuorovaikutus ollut vastavuoroista. Toiseksi esitämme kysymyksiä, joilla kartoitetaan asumisen onnistumista. Teoreettinen pohja kysymyksille muodostuu dialogisuuden, sosiaalisen vuorovaikutuksen ja riittävän hyvän asumisen käsitteistä.

4.1 Sosiaalisen vuorovaikutuksen viisi eri tasoa

Yritämme saada haastatteluissa käsityksen työntekijän ja asumisyksikköön muuttavan, asunnottomuutta kokeneen kokemusasiantuntijan välisestä vuorovaikutuksesta. Vertaamme sosiaalisen vuorovaikutuksen ja dialogisuuden teorioita (Mönkkönen 2002, 2007.) kokemusasiantuntijan kertomaan kokemukseen asumishaastattelusta.

Sosiaalisen vuorovaikutuksen voi jakaa viiteen eri osaan: tilanteessa oloon, sosiaaliseen vaikuttamiseen, peliin, yhteistyöhön ja yhteistoimintaan. *Tilanteessa olo* on suhde, jossa ollaan pääasiassa olosuhteiden pakosta, mutta siihen ei paneuduta vakavasti. Suhde voi olla myös epäsymmetrinen niin, että toinen osapuoli yrittää olla aktiivinen, mutta toinen ei vastaa aktiivisuuteen. (Mönkkönen 2007: 109-110.) Pitkäaikaisasunnottoman ja sosiaalialan työntekijän välisessä asiakastilanteessa aktiivinen osapuoli voi olla esimerkiksi työntekijä, joka yrittää innostaa motivoitumatonta asiakasta hakeutumaan kuntoutukseen tai osallistumaan asumisyksikön toimintaan. Vastaavasti asiakas saattaa haluta esimerkiksi jotain muutosta tilanteeseensa, mutta työntekijä suhtautuu siihen passiivisesti. Asumishaastattelussa tilanne on tällaisessa tapauksessa jommallekummalle osapuolelle merkityksellinen ja toiselle osapuolelle yhdentekevä.

Sosiaalinen vaikuttaminen on tilanne, jossa toinen osapuoli käyttää toiseen valtaa ja vuorovaikutus on yhdensuuntaista. Vallankäyttö voi olla myös kätkeytyä: Toisen osapuolen mielipidettä kysytään vain muodollisesti, tai hänen toimintaansa jätetään vastaamatta. *Pelisuhteessa* osapuolilla kummallakin voi olla tavoite, mutta se ei ole yhteinen. Toisen tavoitteen toteutuminen vaatii toisen tavoitteen toteutumattomuutta. Myös pelisuhde voi olla epätasapainossa niin, että toinen osapuoli pyrkii yhteistyöhön kun taas toinen pyrkii ajamaan vain omaa etuaan. (Mönkkönen 2007: 112-117.) Asiakastilanteessa asiakkaan pyrkimys vaikuttamiseen voi liittyä esimerkiksi jonkin edun havittelemiseen. Työntekijä taas voi yrittää saada asiakkaan sellaiseen palveluun kuin hänelle esimerkiksi taloudellisista syistä parhaiten sopii. Pelisuhteessa kumpikin osapuoli ajaa omia etujaan. Asumishaastattelussa asukas voidaan yrittää saada suostumaan sellaiseen asumismuotoon ja sääntöihin kuin palveluntarjoajan mielestä olisi helpointa tai halvinta, ja asiakas voi taas yrittää havitella sellaisia puitteita, jotka eivät esimerkiksi edesauta hänen kuntoutumistaan.

Yhteistyösuhteessa osapuolilla on yhteinen päämäärä, jonka saavuttaminen vaatii työnjakoa, sopimuksia ja yhteistä ymmärrystä. Vaikka tavoite ja suunnitelma sen saavutta-

miseksi päätetään yhdessä, varsinaista molemminpuolista sitoutumista ei välttämättä edellytetä. Usein voidaan tarvita jonkinlaista kontrollia – esimerkiksi kirjallista sopimusta – sen takaamiseksi että kummatkin sitoutuvat tavoitteeseen. Luottamus on pääasiassa luottamusta yhdessä tehtävään työhön, ei niinkään luottamista toiseen henkilöön. (Mönkkönen 2007: 118.) Asumishaastattelussa tämä tarkoittaisi tilannetta, jossa kummallakin osapuolella olisi yhteinen tavoite asiakkaan asuttamiseksi ja kuntoutumiseksi. Tavoite jäisi kuitenkin melko pinnalliseksi ja osapuolet sitoutuisivat siihen esimerkiksi kirjaamalla yhteisen tavoitteen asiakkaan kuntoutussuunnitelmaan. Suunnitelmaa seurattaisiin tietyin aikavälein, mutta varsinaista uutta ymmärrystä kuntoutumisen ja asumisen onnistumisen edistämiseksi ei saavutettaisi.

Yhteistoiminnallinen suhde vaatii lisäksi osapuolten välisen henkisen luottamuksen olemassaolon. Toiminnan kontrollia ei enää tarvita. Osapuolilla on jaettu päämäärä ja tehtävä, ja kumpikin osapuoli vastaa niiden toteutumisesta. Osapuolten välinen suhde tulee tärkeäksi, ja sille on ominaista luottamuksen lisäksi myös ystävyys, ymmärtäminen, kunnioitus ja jopa kiintyminen toiseen. Yhteistoiminnalliseen suhteeseen liittyy se, että molemmat osapuolet ovat helposti toistensa saavutettavissa. Luottamuksen ansiosta osapuolet voivat toimia vapaasti, ja aina toisen toimintaa ei voi täysin ennakoida. Tämä mahdollistaa myös mahdolliset konfliktitilanteet. Niitä ei tarvitse kuitenkaan vältellä, sillä usein konflikti voi johtaa merkityksellisen asian tai epäkohdan esilletuloon, ja sen korjaaminen edistää prosessia huomattavasti. (Mönkkönen 2007: 120-123.) Asiakkaan ja työntekijän välillä tämä tarkoittaisi luottamuksellista suhdetta, jossa kaikki mielipiteet, tunteet ja ajatukset tuotaisiin esiin aidosti. Negatiivisetkin asiat tulisivat reilusti esille, ja niiden käsittely saattaisi olla merkittävä edistävää tekijä asiakkaan ongelmien ratkaisussa.

4.2 Dialogisuus

Yhteistoiminnallinen suhde tuo asiakastilanteessa eniten tuloksia. Dialogi on hyvä työkalu tavoiteltaessa mahdollisimman aitoa ja luottamuksellista asiakassuhdetta. Dialogilla tarkoitetaan yleisesti vuoropuhelua, kaksinpuhelua tai keskustelua. Dialogisessa vuoropuhelussa osapuolet yhdistävät omat tietonsa ja kokoavat sen varassa uuden käsityksen kyseessä olevasta asiasta. Oleellista on, että tätä uutta ymmärrystä ei olisi pystytty rakentamaan pelkästään toisen osapuolen tietojen perusteella. (Mönkkönen 2002: 33.) Dialogi on kahden puhujan välinen suhde, johon parhaimmillaan liittyy mahdollisuus

oppia uutta ja muuttaa mielipiteitään. Tämän vuoksi sen on enemmän kuin pelkkää kommunikoinnista. (Mönkkönen 2007: 88-89.)

Tärkeimmät elementit dialogisessa keskustelussa ovat vastavuoroisuus, luottamus sekä hienovaraisuus kielenkäytössä. Vastavuoroisuudella tarkoitetaan sitä, että kumpikin osapuoli pääsee rakentamaan keskustelua. Tärkeää on, että osapuolet toistavat toisen osapuolen sanomisien ydinajatuksen, kysyvät tarkentavia kysymyksiä toisiltaan, tekevät yhteenvedon toisen sanomisista ja näin osoittavat ymmärtäneensä toisen osapuolen näkökulman. Lisäksi toisen sanomiset voi kyseenalaistaa. Luottamuksellinen keskustelu rakentuu hitaasti, ja sen muotoutumiseen tarvitaan molempien osapuolien halukkuus. Ilman luottamuksellista suhdetta toisen osapuolen on vaikea vastaanottaa muita näkökulmia ja muokata ajatuksiaan toisen keskustelijan näkökulmien valossa. Dialogisessa keskustelussa on otettava huomioon kielellisten termien moninaisuus: sama sana tai asia voi merkitä eri ihmisille eri asioita. Tämän vuoksi on oltava sensitiivinen käyttämiensä sanojen suhteen. (Mönkkönen 2007: 86-92.)

Dialogissa ei pyritä täydelliseen yhteisymmärrykseen, koska ihmiset tulkitsevat asiat aina omakohtaisten kokemustensa kautta. Tavoitteena on päästä riittävään yhteisymmärrykseen. Sen saavuttamiseksi keskustelussa käytetyt termit täytyy kaikkien osapuolten ymmärtää yhtä hyvin. Riittävä yhteisymmärrys pitää sisällään sen, että keskustelussa jää tilaa myös ristiriidoille. Ajatusten toisiinsa sulauttaminen saattaa karkottaa ristiriidat, mikä saattaa estää uuden yhteisen alueen löytymisen. Keskeistä dialogisessa suhteessa on päästä siihen tilanteeseen, ettei kummallakaan osapuolella ole valmista vastausta, vaan sitä aletaan etsiä yhdessä. (Mönkkönen 2007: 94-95.)

4.2.1 Dialogisuus asiakastyössä

Asiakastyössä tärkeää on se, että asiakas kokee tulevansa kuulluksi. Vuorovaikutustilanteessa työntekijän tulee osoittaa kuulevansa ja ymmärtävänsä asiakkaan kertomat asiat. Asiakkaan ja työntekijän puheenvuorojen tulisi muodostaa dialoginen sanaketju, jossa toisen lausuma tai sana on seuraavan puhujan lähtökohta. Kun sanaketjua muodostetaan, työntekijä toistaa kuulemansa sanan ääneen ja kysyy siitä lisää. Kuullessaan käyttämiään sanoja osana työntekijän puhetta asiakas kokee, että häntä kuunnellaan. Sanaketjun tehtävänä on liittää kahden ihmisen puheet toisiinsa siten, että niistä muodostuu yhdessä puhumista. (Väisänen – Niemelä – Suua 2009: 41-42, 46, 51.)

Keskustelun alussa toinen osapuolista on kertoja ja toinen on kuulija. Kertojalla on jokin asia, jonka vuoksi nämä kaksi henkilö keskustelevat. Kuulijan, eli työntekijän, tehtävänä on rakentaa keskustelusta mahdollisimman hyvä vuoropuhelu; hänen tulee osoittaa kuulevansa kertojan tarina. Kuulijan tulee myös suhtautua kertojaan oman asiansa asiantuntijana. Sellaisia tilanteita voi tulla vastaan, jossa kuulijalla on vastaavia kokemuksia aiheesta kuin kertojalla, mutta kuulijan tulee muistaa, ettei hänellä voi olla kertojan subjektiivista kokemusta asiasta. (Väisänen ym. 2009: 42-43.)

Keskustelun edetessä kuulijalle herää kysymyksiä ja ajatuksia kertojan sanoista. Näitä ajatuksia esiintuodessaan kuulija varmistaa sen, onko hän ymmärtänyt oikein kertojan sanoman. Kuulijan ajatusten noustessa esiin alkavat kertojan ja kuulijan roolit vaihdella. Osat vaihtelevat tarpeen ja tilanteen mukaan. Keskustelun osapuolille alkaa muodostua yhteinen ymmärrys asiasta, jonka pohjalta on mahdollista alkaa suunnitella jatkotoimenpiteitä asian suhteen. (Väisänen ym. 2009: 52-53.)

4.3 Riittävän hyvä asuminen

Asunto ensin –periaatteen mukaan kaikilla on oikeus omaan asuntoon. Haluamme tietää, ovatko tämänhetkiset asumisyksiköt sellaisia, että niissä asuva ihminen tuntee oikeasti olevansa kotona.

Riittävän hyvän asumisen vähimmäismääritelmä on riittävän laadukas yksityinen tila, jossa ihmisellä on mahdollisimman suuri itsemääräämisoikeus ja jonka säilymiseen itsellään hän voi luottaa. Tilan säilyttämiseen itsellään asukkaan on saatava tarvittaessa tukea. Tilan on oltava sellainen, jossa on riittävä koko ja varustetaso. Vähimmäistasoa ei ole määritelty, mutta esimerkiksi asuntola-olosuhteissa nämä normit eivät useinkaan täyty. (Lehtonen – Salonen 2008: 113.)

Itsemääräämisoikeuden tulisi olla mahdollisimman suuri, mutta niiltä osin, kuin yksilön hoidon kannalta on välttämätöntä, siitä voi tinkiä. Tärkeää on kuitenkin, että itsemääräämisoikeudesta tingitään vain silloin, kun hoito sitä ehdottomasti edellyttää. Sanalla ”hoito” tarkoitetaan lähinnä sairauden hoitoa, ei kuntoutusta. Itsemääräämisoikeus omassa kodissa tarkoittaa, että on mahdollista määritellä, kuka astuu ovesta sisälle, mitä kodissa saa tehdä ja miltä siellä näyttää. (Lehtonen – Salonen 2008: 113.)

Tilan kokemista kodiksi voi arvioida kykyä selviytyä arjessa esimerkiksi tilan kunnossapidosta ja sitä myötä säilyttää tila itsellään. Myös kyky huolehtia itsestään ja elinympäristöstään kertoo yksilön kyvystä huolehtia myös mahdollisesti kodiksi muodostuvasta tilasta ja ylläpitää sitä. Ajankäyttö ja suunnitelmien tekeminen kertovat elämän päämääristä ja mielekkyydestä. Elämän kokemista mielekkäänä voi ajatella myös yksilön ”sisäisenä kotina”. Tämä on kodin henkinen aspekti, johon sisältyy psyykinen eheyden ja itsenäisyyden tunne. Fyysinen koti heijastaa yksilön sisäistä maailmaa ja identiteettiä. Se auttaa ymmärtämään omaa suhdetta myös ympäristöön, ja toisaalta määrittelemään omaa minuutta. Jos yksilöllä on myös ”sisäinen koti”, hän kykenee määrittelemään myös itsensä ja puolustamaan itseään. (Lehtonen - Salonen 2008: 111-114.)

Parhaiten riittävän hyvän asumisen kriteerit ja kodin tunne muodostuvat omassa vuokra-asunnossa. Huoltolaitoksien, asuntoloiden ja muiden tilapäisten asumisyksiköiden ei ole tarkoitettukaan olevan kenenkään koteja, mutta myös näissä paikoissa pitäisi olla mahdollisuus elää mahdollisimman kodinomaista elämää niin kauan, kuin niissä viivytään. (Lehtonen – Salonen 2008: 113.)

4.4 Kokemusasiantuntijuus

Saadaksemme käsityksen siitä, onko asunnottomien palvelujärjestelmä auttanut asunnottomaksi jäänyttä ihmistä, haastattemme asunnottomuutta kokeneita kokemusasiantuntijoita. *Kokemusasiantuntijana* voidaan pitää kaikkia sellaisia ihmisiä, joilla on kattava kokemukseen perustava tieto jostakin aiheesta. Nykyään kokemusasiantuntijuus on myös virallinen termi, ja kokemusasiantuntijoille järjestetään kokemustutkijakoulutusta, joissa opetellaan hyödyntämään omaa kokemustietoa.

Kokemusasiantuntijuuden idea on se, että kokemuksen haltijaa pidetään luotettavana tietolähteenä omasta tulkinnastaan siitä, mitä hänelle on tapahtunut. Ihmiset arvostavat enemmän sellaista tietoa, jonka he saavat sellaisilta ihmisiltä, joilla on omakohtainen kokemus asiasta: omakohtainen kokemus jostakin tapahtumasta auttaa usein ymmärtämään sitä. Jollei mikä tahansa tieto perustu ihmisen omaan kokemukseen, se perustuu jonkun muun henkilön tulkintoihin toisten kokemuksista. Mitä suurempi etäisyys oman kokemuksen ja siitä tehdyn tulkinnan välillä on, sitä epäluotettavampaa tieto on. (Beresford – Salo 2008: 26-27, 37.) Tässä yhteydessä voidaan siis ajatella, että omakohtainen kokemus asunnottomuudesta auttaa ihmistä ymmärtämään asunnottomuuden luonnetta.

Vastaavasti esimerkiksi sosiaalityöntekijän tai tutkijan tieto samasta aiheesta perustuu tulkintoihin jonkun muun kokemasta todellisuudesta.

Kokemuksella tarkoitetaan sitä tietoa, mikä syntyy ihmiselle hänelle henkilökohtaisesti tapahtuvista asioista. Vaikka subjektiivista kokemusta ei voida yleistää koko joukkoa koskeväksi tiedoksi, on kuitenkin mahdollista koota yksilöllisistä kokemuksista yksi kokonaisuus. Ensimmäinen askel tähän on koota yhteen ne henkilöt, joilla on samasta asiasta kokemus. (Beresford 2008: 39, 52.) Näin ollen olisi mielekästä koota yhteen asunnottomuutta kokeneita ihmisiä ja koota heidän yksilöllisistä kokemuksistaan yhteenveto. Tämän yhteenvedon voidaan ajatella kuvailevan jo paljon paremmin asunnottomuusilmiötä, kuin yhden asunnottomuutta kokeneen tai sitä tutkineen ihmisen kokemuksien.

Kokemustiedon lisäksi myös sillä tiedolla on arvoa, mitä ei ole saatu välittömän kokemuksen kautta. Esimerkiksi tutkijoilta voidaan saada objektiivista tietoa eri ilmiöistä. Tarkoituksena on lyhentää etäisyyttä omakohtaisen kokemuksen ja muiden siitä tekemien tulkintojen välillä. (Beresford 2008: 66-67.) Siten asunnottomuutta kokeneiden lisäksi olisi koottava yhteen myös esimerkiksi sosiaalityöntekijöitä ja tutkijoita, jotka katsovat asunnottomuutta eri näkökulmasta ja kauempaa. Sovittamalla yhteen mahdollisimman monta objektiivista ja subjektiivista näkemystä asunnottomuudesta voidaan Beresfordin teorian mukaisesti muodostaa kaikista kattavin ja realistisin kuva asunnottomuudesta ilmiönä.

Vailla vakinaista asuntoa Ry:ssä toimii kaksi kokemustutkijakoulutuksen saanutta kokemusasiiantuntijaa jotka osallistuvat asunnottomien palvelujärjestelmän kehittämiseen. Mielenterveyden keskusliiton YYA-hanke ja Diakoni-ammattikorkeakoulu järjestävät kokemusasiiantuntijakoulutusta yhdessä Vailla vakinaista asuntoa ry:n, Kris-Suomi ry:n sekä Alvi ry:n kanssa. (Vva Ry 2010.) Tavoitteena on, että koulutuksen jälkeen kokemusasiiantuntijalla olisi mahdollisuus osallistua omaa tietoa vastaavan työn suunnitteluun, toteutukseen, palveluiden arviointiin, tutkimiseen sekä valvontaan. (Salo 2008.) Lisäksi järjestössä on vapaaehtoistyöntekijöitä ja kävijöitä, jotka kaikki ovat asunnottomuutta kokeneita kokemusasiiantuntijoita.

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa uutta tietoa työelämän toimijoille siitä, minkälaisessa suhteessa palvelujen käyttäjät ja ammattilaiset tekevät yhteistyötä keskenään, ja johtaako yhteistyö asiakkaan kannalta toivotunlaiseen lopputulokseen.

5.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymyksemme ovat:

- Millaista vuorovaikutus on ollut asiakkaan ja työntekijän välillä siinä haastattelutilanteessa, joka on johtanut asiakkaan muuttamiseen tuetun asumisen yksiköön tai vuokra-asuntoon?
- Miten asuminen on onnistunut niissä asumisyksiköissä, joihin asiakkaat ovat muuttaneet?

Teimme tulosten pohjalta suuntaa antavan arvion siitä, onko vuorovaikutustilanteen laadulla ollut merkitystä asumisen onnistumisen kannalta. Haastattelimme sellaisia henkilöitä, jotka ovat olleet asunnottomia ja asuvat nyt tuetun asumisen yksikössä tai omassa vuokra-asunnossa. Vva ry:n käytännön mukaisesti kutsumme heitä kaikkia kokemusasiantuntijoiksi, vaikka he kaikki eivät ole käyneet kokemustutkijakoulutusta.

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkielma. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaileminen kokonaisvaltaisesti. Työ pyritään tekemään mahdollisimman objektiivisesti, vaikka täydellisen objektiivisuuden tavoittaminen ei kvalitatiivisessa tutkimuksessa ole mahdollista. Tarkoituksena on löytää tosiasioita eikä välttämättä niinkään todentaa oikeiksi olemassa olevia totuuksia. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2009: 161.)

5.2 Aineistonhankinta ja tutkimusluvut

Käytimme haastattelumenetelmänä puolistrukturoitua teemahaastattelua. Käytimme valmiita teemoja, joita tarkensimme tarvittaessa lisäkysymyksillä. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Teemat olivat: *Asunnonsaamisprosessi, vuorovaikutussuhde, asumisen mielekkyys ja elämisen mielekkyys*. Teemahaastattelurunko on liitteenä (LIITE 1). Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa käydään läpi samat teemat kaikkien haastatel-

tavien kanssa, mutta kysymysten järjestys ja muotoilu voivat vaihdella. (Ruusuvuori – Tiittula toim. 2009: 11.) Teemahaastattelu antaa tilaa ihmisten omille tulkinnoille asioista ja ottaa huomioon sen, että merkitykset muodostuvat vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi – Hurme 2008: 48.)

Haastattelu on joustava tapa kerätä tietoa ihmisten kokemuksista. Siinä annetaan haastateltavalle mahdollisuus toimia itsenäisesti toimivana subjektina, joka luo merkityksiä ja on aktiivinen toimija. Haastattelujen tekoon liittyy myös haasteita: haastateltava voi tuntea haastattelun epämiellyttäväksi tai uhkaavaksi. Lisäksi vaarana on, että haastateltava vastaa kysymyksiin siten kuin hän olettaa haastattelijan odottavan. Tällöin haastattelun luotettavuus heikentyy. (Hirsjärvi ym. 2009: 205-206.)

Etsimme haastateltavat kokemusasiantuntijat Vva:n toimipisteistä. Vva:lta ei tarvitse hakea tutkimuslupaa. Vva:n toimipisteet ovat avoimia kaikille, eikä niistä tavoitetut haastateltavat välttämättä asu Vva:n ylläpitämissä asunnoissa. Emme mainitse opinnäytetyössään kenenkään haastateltavan tai minkään asumisyksikön nimeä. Pyysimme haastateltavilta kirjalliset suostumukset haastatteluihin. Suostumuksessa kerrotaan, että haastattelunauhoja sekä litteroituja tekstejä käsittelevät ainoastaan opinnäytetyön tekijät, ja että nauhat ja tekstit hävitetään työn valmistumisen jälkeen. Suostumuslomake on liitteenä (LIITE 2).

5.3 Haastattelujen analysointi

Nauhoitetut haastattelut litteroitiin sanasta sanaan tekstimuotoon. Saimme haastatteluis- ta yhteensä 73 sivua aineistomateriaalia. Haastattelut ovat puolistrukturoituja teema- haastatteluja, joten koodasimme aineiston horisontaalisesti. Aineiston analyysimenetel- mänä käytimme teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, jossa aineisto luokitellaan aikaisem- min määritellyn teoreettisen viitekehyksen mukaan. Yläluokat muodostuvat teorian pe- rusteella ja alaluokat muodostetaan aineistosta. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 117.) Pää- luokkia muodostui kaksi: *Vuorovaikutus* ja *Riittävän hyvä asuminen*. Yläluokat muo- dostuivat teemahaastattelun neljästä eri teemasta, jotka ovat *Asunnonsaamisprosessi*, *Vuorovaikutussuhde*, *Asumisen mielekkyys* ja *Elämisen mielekkyys*. Näistä neljästä ylä- luokasta kaksi ensimmäistä kuuluvat pääluokkaan *Vuorovaikutus*. Kaksi viimeisintä kuuluvat yläluokkaan *Riittävän hyvä asuminen*.

Litteroidusta tekstistä erottelimme yliviivaustussilla neljään yläluokkaan liittyvät ilmaukset. Ilmauksista muodostimme pelkistykset, jotka klusteroimme alaluokiksi. Yläluokkiin muodostui yhteensä 17 alaluokkaa. Yläluokkaan Asunnonsaamisprosessi muodostui kolme alaluokkaa, jotka ovat *Aikaisempi asuminen*, *Yhteyshenkilö nykyiseen asuntoon* ja *Nykyinen asuminen*. Yläluokkaan Vuorovaikutussuhde muodostui kolme alaluokkaa, jotka ovat *Ei dialogista suhdetta*, *Piirteitä dialogisesta suhteesta* ja *Dialoginen suhde*. Yläluokkaan Asumisen mielekkyys muodostui kuusi alaluokkaa, jotka ovat *Tila ja varustetaso*, *Yksityisyys*, *Luottamus asunnon säilymiseen*, *Asunnosta huolehtiminen*, *Kodilta tuntuminen* ja *Muita viihtyvyyteen vaikuttavia asioita*. Yläluokkaan Elämisen mielekkyys muodostui viisi alaluokkaa, jotka ovat *Tulevaisuuden suunnitteleminen*, *Ajankäytön hallinta*, *Tyytyväisyys*, *Tuki* ja *Itsetuntemus*. Taulukko alaluokista, yläluokista ja pääluokista on liitteenä (LIITE 3). Taulukon perusteella tehtiin koodausrunko, joka myös on liitteenä (LIITE 4).

Koodausrunгон avulla kävimme haastattelujen keskeisimmät tulokset läpi ja kuvasimme tyypillisiä vastauksia sitaattien avulla. Vertasimme saamiamme tuloksia sosiaalisen vuorovaikutuksen teoriaan, dialogisuuden teoriaan sekä riittävän hyvän asumisen teoriaan. Sen avulla teimme johtopäätöksiä siitä, toteutuvatko haastateltavilla riittävän hyvän asumisen kriteerit ja onko haastateltavilla ollut hyvä vuorovaikutussuhde heidän kanssaan työskennelleiden työntekijöiden kanssa.

6 ANALYYSIN TULOKSET

Haastattelimme kuutta asunnottomuuden kokenutta kokemusasiantuntijaa. Kokemusasiantuntijalla tarkoitamme tässä yhteydessä kaikkia sellaisia henkilöitä, joilla on omaan kokemukseen pohjautuvaa tietoa asunnottomuudesta. Teoreettisen tiedon lisäksi yritämme kokemusasiantuntijoilta saadun kokemuksellisen tiedon avulla ymmärtää paremmin asunnottomuusilmiötä. Sitaateissa käytetyt merkit K1-K6 tarkoittavat kuutta haastattelemaamme kokemusasiantuntijaa.

6.1 Asunnonsaamisprosessi

Jokaisella haastatellulla kokemusasiantuntijalla oli kokemuksia asunnottomuudesta usean vuoden ajalta, mutta tällä hetkellä kukaan ei enää asunut kadulla. Kuudesta haastatellusta kaksi asuu tällä hetkellä omassa vuokra-asunnossa, kaksi asuu asunto ensin –

periaatteella toimivassa asumisyksikössä, yksi asuu hoitokodissa ja yksi asuu tilapäisesti soluasunnossa. Selkeyden vuoksi käytämme kuitenkin kaikkien haastateltavien asuinpaikoista nimitystä ”asunto”. ETHOS -jaottelun mukaan kaikki muut paitsi vuokra-asunnossa asuvat luokitellaan asunnottomiksi. Suomessa näistä kuudesta asunnottomaksi luokitellaan tilapäisessä asumisyksikössä asuvat.

Kaksi haastatelluista kokemusasiantuntijoista oli viettänyt öitä ennen asuntoon muuttamista ensisuojojassa tai yökahvilassa. Muut kokemusasiantuntijat olivat eläneet ennen asumaan pääsemistä ensisuojojissa, asuntoloissa, kuntoutuslaitoksissa, vankiloissa ja kavereiden luona, vähintään neljässä edellä mainituista paikoista. Neljä vastanneista pääsi nykyiseen asuntoon tutun järjestötyöntekijän avulla, ja kaksi vastannutta sai asunnon sosiaalityöntekijän välityksellä.

Omassa vuokra-asunnossa tällä hetkellä asuvilla ei ollut varsinaista asuntohaastattelua sosiaalialan ammattilaisen kanssa. Näissä tapauksissa arvioimme vuorovaikutusta sen henkilön kanssa, joka on ollut isoimmassa osassa asunnonvälittämisessä.

6.2 Vuorovaikutussuhde

Asumishaastattelut olivat kestoaltaan melko lyhyitä ja ihmiset päätyivät niihin erilaisia reittejä pitkin. Joidenkin vastaajien asunnonsaamisprosessia on edesauttanut tuttu työntekijä. Hän on saattanut ottaa asuntoon asiakkaan puolesta yhteyttä, viedä hänet sinne autolla ja olla mukana asuntohaastattelussa. Virallisesta ja tavoitteellisesta asiakassuhteesta ei kuitenkaan ole aina ollut kysymys. Työntekijä on ennemminkin ollut sellainen tuttu, johon asunnottomien palvelujärjestelmän toimintayksiköissä saattaa silloin tällöin törmätä. Asumishaastattelussa oleva asiakas ei voinut tehdä valintoja erilaisten asumisyksiköiden välillä, vaan haastattelut olivat asumisyksikkökohtaisia. Vastaajien mukaan asumishaastattelut eivät olleet kovin pitkiä, ja asumishaastatteluun mentiin usein ilman pidempää harkintaa.

”---Tämä XX-henkilö niin sano että lähetkö mukaan. Mä sanoin että juu lähen vaikka pieni aavistus oli täältä mutta täähän on parempi ku hyvä paikka.” –K1

”Siin käytiin läpi vaan niinku mun henkistä kuntoa ja mä sain sen paikan kyllä ihan siltä istumalta.” –K6

”Se soitti ensiks omasta puhelimesta et me ollaan tulossa. --- Et me ollaan nyt tulossa, koitas olla paikalla!” –K2

Muutama haastateltava löysi asunnon tutun järjestötyöntekijän kautta. Oma aktiivisuus on ollut monen kohdalla ratkaiseva tekijä asunnonsaamisessa. Näissä tapauksissa keskityttiin lähinnä siihen, että asunnonhakija täyttää ne kriteerit, joita asumisyksikköön vaaditaan.

”Mä tunsin sitä porukkaa siellä, mä pääsin tavallaan niinku suhteilla.”- K4

Eräs haastateltava tunsii työntekijän ennestään, mutta tiivistä asiakassuhdetta heillä ei ollut. Asiakas koki saaneensa asunnon pikemminkin siksi, että osui sattumalta työntekijän kohdalle.

”Ehkä se haki näitä uhreja, lainausmerkeissä. Niitä ketä se nyt sattuu näkee. --- Siis tää porukkahän tuli vaan jostain, että tännehän ei voinut vaikuttaa juurikaan, että ketä tänne tulee. Eli täähän on tämmönen Sukevan lautatarha.” –K5

Yksi haastateltava sai asuntonsa pitkän kuntoutumisjakson päätteeksi. Hänellä oli pitkä ja luottamuksellinen suhde sosiaalityöntekijään, jonka avulla oma asunto löytyi.

”Oma elämä kuntoon ja siitä yksittäiseen omaan vuokra-asuntoon ja tää on ollu mun kohdalla erittäin hyvä tekijä.” –K3

Joissain tapauksissa haastatellulla on ollut tunne, että osapuolet ovat keskustelutilanteessa ainoastaan pakosta. Asumaan oli päästävä esimerkiksi työpaikan saamisen vuoksi. Keskityttiin lähinnä niihin toimenpiteisiin, joilla asunto järjestyy nopeasti, ja asumishaastattelu oli pakollinen osa toimenpiteitä. Osalla haastateltavista ei ole ollut mitään toiveita asumisestaan, vaan on ollut otettava ensimmäinen paikka mikä on mahdollista saada

”Mä olin nii akuutin asunnon tarpees et mul oli hyvin vähän niinku mitään toivomuksia” –K6

Suurin osa kuvailee suhdetta työntekijään lämminhenkiseksi, luottamukselliseksi, positiiviseksi ja muutoinkin hyväksi. Jotkut puolestaan kuvasivat tilannetta sellaiseksi, että siinä ”vain vähän keskusteltiin”. Useimmissa haastattelutilanteissa on keskitytty lähinnä sääntöjen läpikäymiseen ja siihen, että asiakas pystyy noudattamaan sääntöjä. Joidenkin kohdalla on tehty tulevaisuudensuunnitelmia, jotka liittyivät esimerkiksi asunnonhankkimiseen, vuokravelkojen maksamiseen ja terveydentilan kohentamiseen.

Asiakkaita on pyritty ymmärtämään ja heidän mielipiteitään on kuunneltu, tosin toiveita ei aina ole pystytty toteuttamaan. Myös ristiriitojen esilletuominen on ollut sallittua. Muutamat kertovat oppineensa aikaisemmin elämässä, että omat mielipiteet on sanottava. Jotkut taas eivät ole uskaltaneet tuoda niitä esille.

”No emmä muista keskusteltiinko me siitä sen paremmin sillee mutta noin niinkun kahvipöytäjutuissa mä aina sanoin et ottaa päähän ku toisilla on eri säännöt ku toisilla” –K6

”Ei mulla oo paljo sanomista. Jos niitten [henkilökunnan] kanssa rupee taistelemaan, ni ei siin oo paljo sanomista.” -K2

Osa haastatelluista kertoo opetelleensa ja osaavansa sosiaalityöntekijöiden käyttämän ammattikielen. He ovat vaatineet ns. ruohonjuuritason kieltä työntekijöiltä, jos he eivät ole sitä automaattisesti käyttäneet. Yksi mainitsi ymmärrettävän kielen käyttämisen olevan hyvin tärkeää, jotta asiakas tietää, mitä tilanteessa tapahtuu. Aktiivisuus ja oman tilanteen eteenpäin vieminen nousi esille haastatteluissa. Muutaman kohdalla oma aktiivisuus on tuottanut tulosta ja he ovat saaneet sellaisen asuinpaikan kuin ovat tarvinneet. Eräs haastateltava korostaakin sitä, että kaikki muutos on kiinni itsestä.

6.3 Asumisen mielekkyys

Kaikkien paitsi yhden mielestä asunto oli tarpeeksi tilava. Kodin varustetasoon oltiin tyytyväisiä. Varustetasoon luettiin joissain tapauksissa myös asumisyksikössä saatavilla olevat palvelut, ja muutamat pitivät vuokraa kohtuullisena ottaen huomioon kaikki palvelut, joita siihen sisältyy. Palveluista mainittiin esimerkiksi pesutupa, sauna, siivouspalvelu ja se että henkilökunta pitää huolta lääkkeistä. Osan vastaajista mielestä vuokra oli liian kallis, ja kaikki vastaajat eivät kokeneet tarvitsevansa tukea asumiseen. Ne, jotka asuivat normaalissa vuokra-yksiossä, olivat tyytyväisiä vuokran suuruuteen.

Yhtä vastaajaa lukuun ottamatta asunnon pysymiseen itsellä luotettiin, joskus tosin vain siinä tapauksessa, että itse osaa käyttäytyä asianmukaisesti. Tunnetta kodin pysyvyydestä lisäsi yhden vastaajan mukaan kuukausivuokran maksaminen asunnosta päivävuokran sijasta. Asunnosta pidettiin huolta ja muutamat kertoivat saavansa tukea asumiseen tarvittaessa. Suurin osa viihtyi asunnossaan. Muutama mainitsi että asunto tuntuu myös turvalliselta. Kontrollointia pidettiin jossakin määrin myös turvallisuutta lisäävänä asiana.

”Mä panisin kovempia sääntöjä noille osalle porukkaa. --- Samat naamat niinku rikkoo näitä sääntöjä. Hinataan tänne ukkoja ja sitte hylätään tonne pitkin käytäviä ja ei pidetä huolta siitä. --- Pitäis olla lasikoppi joka kontrollois sitä tulemista ja menemistä. –K5

Yksi vastaaja asui mieluummin paikassa, jossa alkoholin nauttiminen ei ole sallittua, kuin sellaisessa paikassa jossa se on, sillä se helpottaa oman juomisen kontrolloimista. Toisaalta silloin kun tekee mieli juoda, kotiin ei voi mennä.

Moni koki itsemääräämisoikeutensa puutteelliseksi. Yhdellä vastaajalla ei ollut yksityisyyttä ollenkaan, ja neljän kohdalla siinä oli puutteita.

”Pitää se toinen [asukas] ottaa huomioon kuitenkin... Ei siinä oman itsensä herra kyl oo. --- Yhden hengen huoneet, se ois niinku mun mielestä se minimivaatimus.” –K6

”Siin on se yksityishuone mut siin ei oo sitä yksityisrauhaa kun se henkilökunta tunkeutuu avaimillaan koska sattuu.” –K4

Asumisyksikön säännöt saattoivat mennä itsemääräämisoikeuden edelle: Alkoholin käyttöä rajoitetaan ja asukkaita ojennetaan ja ohjailaan jos he ovat päihtyneitä. Ystävien ja sukulaisten vierailuja kontrolloidaan, ja jossain tapauksessa myös oma pääsy asuntoon ei ole mahdollista ilman henkilökuntaa. Yhden vastaajan mielestä kontrolli on paitsi tiukkaa, joskus myös epäoikeudenmukaista. Henkilökunnalla on usein oma avain vastaajien asuntoon, ja henkilökunta saattaa tulla avaimillaan tarkistuskäynnille tai siivoamaan asuntoon erikseen lupaa kysymättä.

”Nämä perkele ku saattaa tulla avaimillaan koska tahansa ärsyttämään potilasta että se varmaan pysyy hermorauniona ja juo ittensä hengiltä” –K4

Muutaman mielestä holhoaminen on liiallista. Yksi vastaaja koki laitostuneensa, ”kasvaneensa taloon sisään”, mutta oli hyväksynyt sen. Niillä, jotka asuivat normaalissa vuokra-yksiossä, oli täydellinen yksityisyys ja itsemääräämisoikeus.

Moni vastaaja piti asunnon huonona puolena ympäristön rauhattomuutta. Naapurit saattoivat käyttäytyä häiritsevästi. Eniten häiritsi tupakan ja alkoholin kerjääminen, täit, yhteisten tilojen sotkeminen, varastelu, meteli, oviin koputtelu sekä epäsoivat henkilökemiat.

”Se kummittelee tää mejän viinankäyttö. Kun se on täällä vapaata ni joku aattelee että ku saa juoda ni juodaan joka päivä ku se ei oo kielletty.” –K5

”Tääl on muutamia jotka haappuu, ne on suurin piirtein ku varjokuvia siitä mitä ne oli tänne tullessa” –K5

Rauhattomuus oli ongelma sellaisissa asumisyksiköissä, joissa asui paljon moniongelmaisia entisiä asunnottomia. Ympäristössä, jossa muut käyttävät päihkeitä, on vaikea itse pysyä raittiina. Normaalissa vuokra-asunnossa asuvien ympäristö oli rauhallinen.

”Seuraavan kerran kun ihmisiä valkataan tämmöseen yhteisöön, niin pitäis oikeesti mielisairaat ja raskautetut erotella toisistaan ja huumeidenkäyttäjät. --- Se ei aiheuta mitään yhteishenkeä talossa, muuta ku sotaa ja huutoo.” –K5

”Ei semmoseen paikkaan tietenkään uuestaan, missä on nämä päihdeongelmaiset ja muut. Tottakai mä otan, ilman muuta, järkihän sen sanoo.” –K3

Positiivisia asumiseen liittyviä asioita olivat päätäntävalta siitä, kuka asunnossa käy, vapaa alkoholinkäyttö ja rauhallisuus. Rauhallista oli etenkin omassa vuokra-asunnossa asuvien lähiympäristössä.

”Tän hetkinen tilanne on täysin huippu, tää on täysin rauhassa” –K4

”---Sanotaan nimimerkillä hermot lepää”-K3

Alkoholin juomisen salliminen oli positiivinen asia asunto ensin- periaatteen mukaisessa asunnossa asuvan kokemusasiantuntijan mielestä. Oman kodin tunnetta lisäsi myös esimerkiksi ruoan laitto kotona ja tavaroiden omistaminen. Yksityisyyttä korostettiin kaikissa vastauksissa. Koti kuvattiin myös henkiseksi tunteeksi.

”Kyl tää tuntuu kodilta kaikin puolin. --- Se on semmonen vipinä, hötinä, tutina, tunne.” K1

Hyvä asunto on vastaajien mukaan siis sellainen, jossa on yksityisyyttä ja täysi itsemääräämisoikeus. Kukaan ei kontrolloi ja ympäristö on rauhallinen. Koti on sisustettu omilla tavaroilla ja siellä voi tehdä mitä haluaa. Eri tekijöistä muodostuu henkinen tunne kodista. Normaalissa vuokra-asunnossa asuvilla toteutui kaikki edellä mainitut tekijät, jotka lisäävät tunnetta omasta kodista. Muissa asumismuodoissa yksi tai useampi tekijä oli puutteellinen.

6.4 Elämisen mielekkyys

Suurimmalla osalla haastateltavista oli tulevaisuudensuunnitelmia ja tavoitteita elämässään. Asunnonhankkiminen, työpaikan saaminen ja opiskelu olivat osalla tavoitteina. Monella tavoitteena oli pitää yllä terveyttään ja kuntoutumistaan. Keinoiksi kuntoutumisen edistämiseksi he mainitsivat esimerkiksi terveellisen syömisen, liikunnan ja alkoholinkäytön vähentämisen. Ihmissuhteisiin liittyviä tavoitteita olivat sosiaalisen verkoston luominen ja erityisesti perhesuhteiden ylläpitäminen. Muihin tavoitteisiin lukeutuvat asuintalon toiminnan kehittäminen ja matkustelu.

”Yritän nyt panostaa tohon terveyteen. --- Sen takii alkoholi ei kuulu nyt mun elämään. --- Päihteet, ne tahtoo viedä ihmissuhteet.” K6

Kolmella vastaajista ajankäyttö oli säännöllistä. Heillä on päivittäisiä rutiineja, he käyvät töissä ja harrastavat jotain. Kahden henkilön ajankäyttö oli ajoittain säännöllistä ja yhden ajankäyttö epäjärjestelmällistä. Näillä henkilöillä tyytyväisyys elämään ei kuitenkaan ollut vähäisempää kuin niillä, joiden ajankäyttö oli säännöllisempää.

Kaikilla haastatelluista oli vähintään ”ihan ok” tunne elämästään. Muutama oli todella tyytyväinen elämäänsä. Kaikki ovat melko aktiivisia toimijoita ja he pyrkivät pitämään huolta hyvinvoinnistaan. Osa henkilöistä kävi töissä, opiskelivat tai tekivät vapaaehtoistyötä, joiden he mainitsivat pitävän yllä hyvinvointia. Kävely, hyvin syöminen, matkustelu, toimintakeskuksissa käyminen, television katsominen ja puutarhatyöt mainittiin myös hyvinvointia ylläpitävinä asioina. Muita elämän mielekkyydestä kertovia seikkoja ovat esimerkiksi rahan lahjoittaminen hyväntekeväisyyteen, halu vaikuttaa ympäristöön, ideoiminen ja tulevaisuuden visiointi, pelihimon saaminen kuriin, hyvä fyysinen kunto, vastuu itsestä, selkeät mielipiteet ympäristöstä ja itsestä sekä hyvä ja seesteinen olo. Toisaalta haastatelluilla ilmenee myös hyvien kausien lisäksi masennuskausia sekä retkahduksia alkoholinkäytössä.

Viisi haastatelluista sanoi olevansa itsenäisiä ja yksi sanoi olevansa sitä ollessaan selvin päin: humalassa ollessaan häntä rajoitetaan ja ohjailaan. Yksi sanoi olevansa itsenäinen, vaikka asuukin tuetun asumisen yksikössä, sillä hän on joka tapauksessa vastuussa omista tekemisistään. Henkistä tukea sekä tukea asumiseen haluaa ja saa yksi haastateltavista. Neljä puolestaan ei halua tukea eikä koe sitä tarvitsevansa, mutta kahdelle sitä tyrkytetään. Yksi saa tukea tarvittaessa ja osaa sitä myös pyytää.

”Mä oon siis hyvin itsenäinen, että.. tietysti tämmösiä häiriötekijöitä on jotka hidastaa. Ei mun matkaa, matkantekoo kukaan pysäytä kokonaan, mut ehkä hidastaa jonkun verran.” K1

Viisi haastateltavaa kertoi tuntevansa itsensä ja neljä osasi antaa oman määritelmänsä paikastaan yhteiskunnassa. Yhdeltä kysymys on jäänyt kysymättä. Yksi näkee itsensä suhteessa vartijoihin, yksi pitää itseään varoittavana esimerkkinä muille, yhden määrittely itsestään on selkeästi tulevaisuusorientoitunut ja yksi määrittelee paikkansa olevan ”ei ihan alhaalla”.

Kokemusasiantuntijoiden hyvä toimintakykyisyys ja tavoitteellinen ajankäyttö tuli esiin aineistossa. Yhden vastaajan mukaan toimintakykyisenä on kuitenkin vaikea pysytellä, jollei siihen saa tukea. Kuntoutumisen kannalta olisi erittäin tärkeää, että päihteiden käytölle olisi tarjolla vaihtoehtoja. Kokemusasiantuntijoiden mukaan virikkeellistä toimintaa ei kaikissa asumisyksiköissä kuitenkaan ole.

”Ei pyritä edes minkään näköseen muuhun ohjaamiseen muuta kun siihen säilömiseen. Linnassakin sentään jonkinnäköstä työtoimintaa ja vapaa-ajantoimintaa järjestetty avopuolella.” –K4

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa tarkastelemme aineiston tuloksia. Vertaamme tuloksia teoreettiseen viitekehykseen ja teemme sen perusteella johtopäätöksiä. Keskeisimmät johtopäätökset on kirjoitettu kursivilla.

Vastaukseksi tutkimuskysymyksiimme saimme, että suurimmalla osalla haastateltavista *ei ole ollut dialogista suhdetta sen työntekijän kanssa, joka on ollut suurimmassa roolissa asiakkaan asunnonhankkimisessa*. Suurimmalla osalla haastateltavista myöskään *riittävän hyvän asumisen kriteerit eivät ole täyttyneet*. Analysoimme jokaisen kokemusasiantuntijan kohdalla erikseen vuorovaikutussuhteen laatua sekä riittävän hyvän asumisen kriteereiden täyttymistä ja teimme näistä tuloksista suuntaa antavan taulukon. (LIITE 5). Yksi haastateltavista on ollut dialogisessa suhteessa työntekijän kanssa ja hänen kohdallaan myös riittävän hyvän asumisen kriteerit täyttyvät. Yhdellä haastateltavista ei ole ollut minkäänlaista kontaktia sosiaalialan työntekijään asunnonhankkimiseksi, mutta riittävän hyvän asumisen kriteerit täyttyvät hänen kohdallaan silti. Mahdollista *syy-seuraussuhdetta asiakassuhteen laadun ja asumisen onnistumisen välillä ei voi päätellä aineistomme perusteella*. Pohdinta-kappaleessa kuitenkin mietimme riittävän hyvään asumiseen ja vuorovaikutussuhteen laatuun vaikuttavia tekijöitä.

7.1 Vuorovaikutus

”Vuorovaikutus” on toinen pääluokista. Se koostuu alaluokista ”Asunnonsaamisprosessi” ja ”Asiakkaan ja työntekijän välinen vuorovaikutus”. Tässä kappaleessa käsittelemme näihin alaluokkiin liittyviä tuloksia ja teemme niistä johtopäätöksiä.

Dialogiin tarvitaan kummankin osapuolen luottamuksellinen suhde. Kumpikin osapuoli asettuu vuorollaan toisen asemaan ja on valmis muuttamaan mielipiteitään. (Mönkkönen 2007: 88-89.) Vain yksi vastaaja kertoi sosiaalityöntekijän asettuneen hänen asemaansa ja katsoneen tilannetta hänen kannaltaan. Missään asumishaastattelussa vastaa-

jat eivät ainakaan maininneet, että heidän mielipiteidensä perusteella mitään olisi tehty eri tavalla. Ristiriitoja oli saatettu jopa vältellä.

Luottamuksellinen keskustelu rakentuu hitaasti, ja sen muotoutumiseen tarvitaan molempien osapuolien halukkuus. Dialogisessa vuorovaikutuksessa jää tilaa myös ristiriidoille. Niitä ei pyritä välttelemään vaan niistä pyritään oppimaan. Kummallakaan osapuolella ei ole valmista vastausta ongelmaan, vaan vastausta aletaan etsiä yhdessä. (Mönkkönen 2007: 94-95.) Asumishaastattelut olivat niin lyhyitä, ettei niiden aikana välttämättä ole ehtinyt kehittyä sellaista luottamuksellista suhdetta, jolle on ominaista hidas rakentuminen. Asunnon saaminen ei ole ollut dialogisen asiakassuhteen tulos kuin yhdessä tapauksista. Aineistomme mukaan kaikilla *asunnottomilla ihmisillä siis ei välttämättä ole pitkäaikaista, asumaan pääsemiseen tähtäävää asiakassuhdetta sosiaalialan työntekijän kanssa*. Näin ollen ei ole olemassa myöskään järjestelmällistä ja suunnitelmallista asuttamisprosessia, jonka kautta pitkäaikaisasunnottomat pyrittäisiin järjestelmällisesti asuttamaan tarkoituksenmukaisiin asuntoihin. Vaihtoehtoisesti tällainen palvelu ei ole ainakaan tavoittanut haastattelemiamme kokemusasiantuntijoita. Asumaan pääseminen on ollut enemmän kiinni sattumasta. Tuttu työntekijä, joka on toiminut asunnottoman ”asianajajana” on eduksi, mutta lisäksi tarvittaisiin asumisen onnistumiseen tähtäävää pitkäaikaista, suunnitelmallista asiakassuhdetta.

Asumishaastatteluissa on ollut kuitenkin joitain piirteitä dialogisesta suhteesta. Asumishaastatteluissa kaikilla osapuolilla on ollut sama perimmäinen päämäärä; asiakkaan pääseminen asumaan. Asumisen onnistumisen päämäärä on huomioitu ainakin siltä osin, miten päihteiden käyttö vaikuttaa siihen. Muutama kertoo keskustelleensa alkoholinkäytöstään tai muista ongelmistaan, ja keskustelu on ollut lämminhenkistä ja luottamuksellista. Muutama mainitsee, että työntekijä tuntui ymmärtävän häntä ja hänen tilanteensa. Haastatteluissa on käyty läpi sääntöjä ja tehty sopimuksia tulevaisuuden varalle. Mielestämme tällainen haastattelu ylittää yhteistyösuhteen tasolle. Siinä osapuolilla on yhteinen päämäärä, jonka saavuttaminen vaatii työnjakoa, sopimuksia ja yhteistä ymmärrystä. Tavoite ja suunnitelma sen saavuttamiseksi päätetään yhdessä, vaikka molempinpuolista sitoutumista ei välttämättä edellytetä. (Mönkkönen 2007: 118.) Joissakin tapauksissa asumishaastattelu lähti selkeämmin itse asumisyksikön lähtökohdista. Tältä osin on mielestämme voinut olla kyse sosiaalisesta vaikuttamisesta. Siinä vuorovaikutus on pääosin yhdensuuntaista. Mielipidettä voidaan kysyä vain muodollisesti. (Mönkkönen 2007: 112-117.)

House first -ajattelussa, johon asunto ensin –periaate pohjautuu, palvelut pohjautuvat asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen ja osallisuuteen. Asiakas saa itse valita mahdollisten vaihtoehtojen puitteissa, minkälaisen asunnon hän haluaa ja mitä apua hän tarvitsee. (Asunto ensin 2010g.) Asiakkaalla pitäisi siis olla mahdollisuus valita erilaisia asumisvaihtoehtoja omien tarpeidensa mukaan. Asumishaastattelut voivat kokemusasiantuntijoiden mukaan lähteä kuitenkin siltä pohjalta, että asumisyksikkö sääntöineen ja kriteereineen on melko muuttumaton, ja *asumishaastattelussa katsotaan sopiiko tuleva asukas kriteereihin*. Tavallaan asumishaastattelut ovat ”asumisyksikkölähtöisiä”. Tavoitteena pitäisi kuitenkin olla asumisen onnistuminen. Asiakkaiden haalliminen asumisyksiköihin ei ole itseisarvo.

7.2 Riittävän hyvä asuminen

”Riittävän hyvä asuminen” on toinen pääluokista. Siihen kuuluvat alaluokat ”Asumisen mielekkyys” sekä ”Elämisen mielekkyys”. Tässä kappaleessa käsittelemme näihin teemoihin liittyviä tuloksia ja teemme niistä johtopäätöksiä.

Asumisyksiköt, joissa asumisessa on ollut ongelmia, ovat olleet tuetun asumisen yksiköitä. Haastattelututkimamme tulosten perusteella emme voi muodostaa kokonaiskuva mistään tietyn tyyppisestä asumisyksiköstä, mutta tulosten perusteella voidaan osoittaa sellaisia epäkohtia, joihin uuden rakennemuutoksen myötä olisi syytä kiinnittää huomiota.

Yksityisyydessä, itsemääräämisoikeudessa ja rauhallisuudessa oli useimmissa asumisyksiköissä parantamisen varaa. Lisäksi mainittiin mielekkään tekemisen puuttuminen. Riittävän hyvän asumisen kriteereihin kuuluvat määräysvalta hallussa olevasta tilasta ja siitä kuka ovesta tulee sisälle. Myös hoitolaitoksissa asiakkaalla tulisi olla jonkinasteinen itsemääräämisoikeus, vaikka sitä ei täysin pystyttäisikään takaamaan. (Lehtonen – Salonen 2008: 112-113.) *Jos asumisen onnistumista mitataan riittävän hyvän asumisen kriteereillä, se ei ole ollut missään tuetun asumisen yksikössä onnistunutta.*

Kuntoutuminen väliaikaiseksi tarkoitetuissa asuntolatyypisissä yksiköissä on vaikeaa, koska tällaisiin yksiköihin on muodostunut oma päihteidenkäyttäjien alakulttuuri. (Ympäristöministeriö 2011: 66.) Aineistomme perusteella päihteidenkäyttäjien alakulttuuri voi muodostua helposti myös sellaiseen asumisyksikköön, jossa päihteiden käyttö on

sallittua. Näin ollen *kuntoutuminen tällaisissa yksiköissä, ml. asunto ensin –tyyppiset asumisyksiköt, on yhtä hankalaa kuin asuntoloissakin.*

Muilla elämänalueillaan jokainen koki olevansa melko itsenäinen. Ajankäyttö oli kaikilla hyvin hallinnassa. Melkein jokaisella oli rutiineja ja tulevaisuudentavoitteita. Itsenäisyys on tärkeä osa asumisen mielekkyydessä. Säännöllinen elämänrytmi ja tulevaisuuteen suuntautuneisuus kertovat siitä, että suurimmalla osalla haastatelluista kokemusasi-
antuntijoista on tunne johonkin kuulumisesta ja mielekkästä elämästä. Riittävän hyvän asumisen kriteerit toteutuivat siis näiltä osin ja haastatelluilla on tunne kodista. (Lehtonen – Salonen 2008: 113.) Näin ollen *ihminen, jolla ei ole täydellistä yksityisyyttä ja itsemääräämisoikeutta, ja jonka elinympäristö on ollut rauhaton, on kuitenkin voinut viettää mielekästä elämää.*

Asunto ensin –periaatteella toimivissa yksiköissä pyritään takaamaan, että asiakkaat saavat sen tuen, mitä he tarvitsevat ja yhdessä mietityn kuntoutussuunnitelman. (Asunto ensin 2010h.) Lisäksi palveluiden tulisi olla jatkuvia ja helposti saatavia. (Lehtonen – Salonen 2008: 52.) Haastateltavat olivat tyytyväisiä siihen, että palvelut tuetun asumisen yksiköissä ovat lähellä ja niiden saaminen on helppoa.

Myös yksilön integroituminen ympäristöön on tärkeää. Integroitumisen pohjana on oma koti, joka toimii kuntoutusta tukevana motivaattorina. (Asunto ensin 2010g.) Kotia voidaan pitää identiteetin symbolina: kotona ihmisellä on tieto ja tunne siitä, kuka hän on ja mihin hän kuuluu. (Lehtonen – Salonen 2008: 112.) Kodin puuttuminen siis vaikeuttaa myös ympäristöön integroitumista. Aineistossa melkein kaikki osasivat kuitenkin määrittellä keitä he ovat ja mikä heidän paikkansa on yhteiskunnassa. Näin *ollen haastatelluilla näyttäisi olevan ”sisäinen koti” ja he ovat melko kiinnittyneitä ympäristöönsä.* Kaikki haastateltavat eivät kuitenkaan olleet täysin kuntoutuneita, vaan osalla oli retkahduksia ja juomisputkia. Kummatkin omassa vuokra-asunnossa asuvat olivat kuntoutuneet täysin. Näin ollen voi ajatella, että normaalissa vuokra-asunnossa *tukiasunnoille tyypillisten ongelmien puuttuminen voi edesauttaa kuntoutumista.* Toisaalta yksi vastanneista oli melko hyvin kuntoutunut, vaikka hän samaan aikaan kärsi esimerkiksi yksityisyyden puutteesta. Siksi voi ajatella, että ainakin tässä *tapauksessa tunne sisäisestä kodista on ollut tärkeämpi kuntoutumista edistävä tekijä kuin riittävän hyvän asumisen kriteereihin yltävä asuminen.*

7.3 Asumisen onnistuminen vuokra-asunnossa

Yksi haastateltava, joka asuu vuokra-asunnossa, on päätenyt nykyiseen tilanteeseensa pitkän kuntoutuksen kautta. Hänellä oli myös pitkä ja tiivis asiakassuhde sosiaalityöntekijän kanssa. Hän osaa omien sanojensa mukaan hakea apua. Kaikki riittävän hyvän asumisen kriteerit toteutuivat haastateltavan kohdalla, ja hän on itse tyytyväinen tilanteeseensa. Tämä osoittaa, että omalla aktiivisuudella on merkitystä asunnonsaamisessa sekä ylipäätään oman elämän järjestelmissä.

Toisen vuokra-asunnossa asuvan haastateltavan asuminen on myös onnistunut: hän on itsenäinen toimija, hän pystyy elämään asunnossaan häiriöttä ja hänellä on täysi itsemääräämisoikeus siitä, kuka hänen ovestaan tulee sisälle. Hänellä on myös tarpeeksi tilaa ja hän on täysin tyytyväinen tilanteeseensa. Nämä asiat viittaavat riittävän hyvän asumisen kriteerien täyttymiseen. (Lehtonen – Salonen 2008: 113.) Hänellä ei kuitenkaan ollut dialogista suhdetta kehenkään sosiaalialan työntekijään, ja hän on hankkinut oman asuntonsa itsenäisesti. Kriittisyys ympäröivää asunnottomien palvelujärjestelmää kohtaan on ohjannut häntä toimimaan itsenäisesti. *Oma aktiivisuus asunnonhankkimisessa* on tässä tapauksessa tuottanut yhtä hyvän lopputuloksen asumisen kannalta kuin pitkä, luottamuksellinen asiakassuhde sosiaalityöntekijäänkin. Yhdelle toinen reitti asunnon saamiseksi on sopivampi kuin toinen, mutta ainakin asumisyksiköiden työntekijöiden tulisi kannustaa asiakkaita olemaan oman elämänsä subjekteja.

Asukkaita tulisi rohkaista osallistumaan asumisyksikön yhteiseen toimintaan. Yhteisöllisyys asumisyksikössä on tärkeä kuntouttava tekijä. (Ympäristöministeriö 2011: 66-67.) Yhteisöllisyyteen kannustamisen lisäksi asukkaita pitäisi aineistomme mukaan kannustaa itsenäisyyteen. *Asukkaita pitäisi rohkaista etsimään asuntoa itse* ja tarvittaessa opastaa heitä siinä.

Molemmat omassa vuokra-asunnoissa asuvista ovat päässeet eroon päihdeongelmistaan. Aktiivisuuden voi päätellä liittyvän siihen, että päihdeidenkäyttö ei enää vie kaikkea energiaa vaan sitä riittää myös itsestä huolehtimiseen ja elämänhallintaan. Myös sillä on voinut olla vaikutusta, että heillä on pysyvä asunto olemassa eikä energiaa kulu seuraavan yöpaikan etsimiseen tai muihin asunnottoman elämään liittyviin ongelmiin. Tämä on asunto ensin –periaatteiden mukainen tapa auttaa asunnottomia ihmisiä kuntoutumaan. Asunto ensin –periaatteen keskeinen ajatus onkin, että ”asunto on toipumisen edellytys.” (Asunto ensin 2010c.)

Edellä mainituissa tapauksissa kaikki tuetun asumisen yksiköissä mainitut ongelmat puuttuvat: vuokra-asunnoissa ei ole rauhatonta, kukaan ei tule asuntoon omilla avaimillaan eikä asukkaita holhota. Tulkintamme mukaan asumisen onnistuminen riippuu siis näistä seikoista. *Toisaalta jotkut ihmiset tarvitsevat enemmän tukea asumiseensa kuin toiset, eikä heille oma vuokra-asunto ole välttämättä paras asumisratkaisu.* Tämän vuoksi asiakkaan tarvitseman tuen laatu ja määrä pitäisi selvittää kunnolla ennen kuin hän muuttaa asumisyksikköön. Tällä hetkellä ainakin joissain asumisyksiköissä on aineistomme perusteella hyvin sekalainen joukko erilaisista ongelmista kärsiviä ja erilaisen tuen tarpeessa olevia ihmisiä. Tarpeiden selvittämien edellyttää asiakkaan aitoa kuuntelemista. Dialogiseen vuorovaikutussuhteeseen asiakastyössä kuuluvat asiakkaan kuunteleminen, ymmärtäminen ja sen huomioonottaminen, että jokainen on oman elämänsä asiantuntija. (Väisänen ym. 2009: 42-43.) Tästä syystä dialoginen asiakassuhde on välttämätön työkalu asiakkaiden tarpeiden erittelyssä. *Asuminen tarpeita vastaamattomassa paikassa ei todennäköisesti johda kuntoutumiseen ja on kallista.*

Nimi ovesa -hankkeen päämääränä on vähentää asunnottomuutta. Yksi keinoista on hyödyntää mahdollisimman paljon kokemusasiantuntijoilta saatavaa tietoa. (Asunto ensin 2010a.) Aineistomme mukaan *sellaisillakin kokemusasiantuntijoilla, joilla ei ole erillistä kokemustutkijakoulutusta, on paljon kokemukseen perustuvaa tietoa siitä, mikä asumisyksiköissä ja palvelujärjestelmässä toimii ja mikä ei.* Asumisyksiköissä asumisen parantamisen suunnittelussa olisi ehdottomasti käytävä heidän apuaan. Kokemusasiantuntijat saisivat määritellä sen, mitkä kriteerit asumisyksikköjen on täytettävä, jotta riittävän hyvä asuminen niissä toteutuisi ja kuntoutuminen mahdollistuisi.

7.4 Opinnäytetyön eettisyys

Tutkimuksen eettisyys lähtee aiheen valinnasta. On mietittävä tarkkaan, miksi tahdotaan tutkia jotakin asiaa, ja ketä mahdolliset tulokset hyödyttävät. (Hirsjärvi ym. 2009: 24-25.) Me haluamme opinnäytetyössämme pohtia, miten pitkäaikaisasunnottomien palvelujärjestelmä palvelee käyttäjiään. Toivomme, että opinnäytetyöllämme voi vaikuttaa positiivisesti edes yhteen palveluntarjoajaan tai sosiaalialan työntekijään, ja välillisesti vaikuttaa pitkäaikaisasunnottomien asemaan yhteiskunnassa.

Eettinen tutkimus noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Siihen kuuluu tieteellisesti hyväksytyjen tutkimusmenetelmien käyttäminen, objektiivisuuteen pyrkiminen, rehellisyys ja tarkkuus. (Hirsjärvi ym. 2009: 23-24.) Pyrimme seuraamaan laadullisen tutki-

muksen kriteereitä niin tarkasti, kuin se on opinnäytetyössä mahdollista. Opinnäytetyötä ei voida pitää virallisena tutkimuksena, ja meillä ei ole resursseja hankkia niin paljon tai niin syvällisiä haastatteluja, kuin tieteellisesti luotettavan laadullisen tutkimuksen tekeminen ehkä vaatisi. Opinnäytetyö tehdään kuitenkin mahdollisimman tarkasti, objektiivisesti ja työelämälähtöisesti. Olemme pyrkineet perustelemaan kaikki tutkielman vaiheet teoreettisella tiedolla.

Tutkimuslupaa ei tarvitse Vva:n toimipisteisiin, joista haastateltavat kokemusasiantuntijat on tavoitettu. Vva:n toimipiste Vepa on kaikille avoin matalan kynnyksen vertaistukiyksikkö, ja sen kävijät voivat asua ulkona tai millaisessa asunnossa tahansa. Vepassa käy myös Vva:n asumisyksikkö Sällikodin asukkaita. Haastateltaviksi valikoituneet voivat asua millaisessa asumismuodossa tahansa.

Haastateltavan ja haastattelijan välillä ei saa olla kovin vahvaa riippuvuussuhdetta. Esimerkiksi työntekijä-asiakassuhteessa haastateltava voi ajatella, että hänen on pakko osallistua haastatteluun, vaikka hänelle kerrottaisiinkin vapaaehtoisuudesta (Eskola - Suoranta 2008: 55.) Haastatteluja tehdessämme toinen meistä oli myös työharjoittelussa Vva:lla, mikä on saattanut vaikuttaa haastatteluihin. Työharjoittelija ei ehkä edusta kovin voimakasta auktoriteettia muutenkin pitkälti vapaaehtoistyöhön perustuvalla työntekijällä, mutta hän joka tapauksessa edustaa Vva ry:tä järjestönä. On kuitenkin mahdollista, että joku vastaaja on suostunut haastatteluun pysyäkseen esimerkiksi hyvässä asemassa järjestössä, tai antanut sellaisia vastauksia, joiden hän on arvellut edesauttavan asemaansa järjestössä.

Haastatteluun valituille kokemusasiantuntijoille kerrottiin, että osallistuminen on vapaaehtoista ja haastattelut käsitellään nimettömänä. Nauhoitettuja haastatteluja ei kuule eikä niiden litteroituja versioita näe muut kuin opinnäytetyön tekijät. Nauhoitukset ja litteroidut versiot hävitetään opinnäytetyön julkaisemisen jälkeen. Kerroimme, että osallistumisen voi perua ja itsestä jo kerätyn aineiston käyttämisen voi kieltää missä vaiheessa tahansa. Kokemusasiantuntijoilta on pyydetty kirjallinen lupa haastattelun tekemiseen.

Pelkkä nimen mainitseminen ei riitä, vaan tietojen pitää olla muutenkin sellaisia, ettei vastaaja ole tunnistettavissa muun yksityiskohtaisen tiedon, kuten esimerkiksi asuinpaikan tai ammatin mainitsemisen perusteella. (Eskola - Suoranta 2008: 57.) Valmis opinnäytetyö on tehty niin, että ketään haastateltavaa kokemusasiantuntijaa tai hä-

nen asumisyksikköään ei voi tunnistaa. Myös opinnäytetyön tekijöillä on salassapito-velvollisuus, emmekä me kerro suullisestikaan haastatteluun osallistuneiden nimiä tai muita tietoja, joista henkilöllisyyden voi päätellä. Käytämme opinnäytetyössä kuitenkin sitaatteja tuodaksemme paremmin aineiston keskeisen tiedon esille. Sitaateista vastaajat tunnistavat luultavasti itse itsensä, ja on mahdollista, että esimerkiksi joku läheinen ihminen voi tunnistaa vastaajan mielipiteen tai maneerin. Emme kuitenkaan siteeraa sellaisia lauseita, josta kävisi ilmi jotain yksityiskohtaista tai luottamuksellista tietoa haastateltavasta.

Eettisesti toteutettu tutkimus pyrkii parantamaan tutkittavan kohderyhmän tilannetta. Haastattelutilanne ei saa olla vastaajalle stressaava eikä siitä saa olla muitakaan negatiivisia seurauksia vastaajalle. Haastateltaville on kerrottava haastattelututkimuksen tarkoituksesta niin paljon kuin se on mahdollista ilman että se vääristää tuloksia. (Hirsjärvi ym. 2008: 20.) Asetimme kriteeriksi haastattelun osallistumiselle sen, että vastaaja ymmärtää mistä on kyse, eikä ole päihteiden vaikutuksen alaisena. Kerroimme että haastateluja kerätään opinnäytetyötä varten, ja lupasimme toimittaa valmiin opinnäytetyön myös Vva:n yksiköihin luettavaksi. Opinnäytetyö tulee myös Nimi ovesa –hankkeen verkkosivuille (asuntoensin.fi), jossa se on kaikkien luettavissa ja kommentoitavissa. Opinnäytetyön tarkoituksena on hyödyttää Nimi ovesa -hankkeeseen osallistuvia tahoja niin, että saamiemme tulosten perusteella hankkeessa voitaisiin paremmin ottaa huomioon tämän hetkisen asumisen epäkohdat ja hyvät puolet.

Raportointi ei saa olla puutteellista eikä harhaanjohtavaa, eikä tuloksia saa yleistää koskemaan suurempaa joukkoa ellei siihen ole selkeää näyttöä. Meidän tuloksemme ovat johtopäätöksiä vain kuuden yksittäisen tapauksen suhteesta riittävän hyvän asumisen ja dialogisuuden teoriaan. (Hirsjärvi ym. 2009: 26.) Aineiston analyysi ja johtopäätöksen on pyritty tekemään mahdollisimman objektiivisesti tukeutumalla ainoastaan teoreettiseen viitekehukseen ja aineistosta saatavaan kokemustietoon. Johtopäätöksissä opinnäyte pyrkii tuomaan esille kyseiset tapauskohtaiset tulokset, joiden perusteella voidaan miettiä, onko johtopäätöksissä esille tulleita seikkoja syytä tutkia tarkemmin. Tulosten analyysissä on pyritty siteeraamaan kaikkia vastaajia mahdollisimman tasapuolisesti kuitenkin niin, että tekstiin on valittu osuvimmat ja informatiivisimmat kommentit. Lisäksi tuloksissa on kerrottu saadut tulokset siten, kuin ne suurimman osan kohdalla ovat ilmenneet. Mahdollisten poikkeuksien kohdalla kerrotaan, että kyseisen kokemustiedon on antanut vain yksi vastaaja.

7.5 Opinnäytetyön luotettavuus

Valitsimme haastateltavat vapaaehtoisista henkilöistä, jotka olivat tavoitettavissa Vva:n kautta. Vaatimuksenamme oli, että haastateltava on toimintakykyinen ja pystyy vastaamaan kysymyksiimme mahdollisimman luotettavasti. Tämän vuoksi haastateltaviksi valikoitui sellaisia henkilöitä, jotka muutenkin ovat aktiivisia. Heikoimmassa asemassa olevat asunnottomat jäivät näin ollen tämän opinnäytetyön ulkopuolelle. Aktiivisten ihmisten valikoitumisella haastateltaviksi voi olla oma osuutensa opinnäytetyömme tulokseen. Jos haastateltavien joukossa olisi ollut myös fyysisesti ja psyykkisesti heikommassa tilanteessa olevia kokemusasiantuntijoita, emme olisi välttämättä saaneet esimerkiksi sellaista tulosta, että suurin osa vastaajista on itsenäisiä ja yrittävät aktiivisesti pitää yllä hyvinvointiaan.

Teimme haastattelut niissä paikoissa, missä kukin haastateltava halusi sen tehtävän. Tämä mahdollisti sen, että ympäristö oli mahdollisimman luonnollinen haastateltavalle. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkijoiden tarkka raportointi kaikista tutkimuksen vaiheista. Esimerkiksi haastattelutilanteen olosuhteista ja mahdollisista vaikuttavista tekijöistä on kerrottava totuudenmukaisesti. Myös aineiston analyysia kuvattaessa on tärkeää osoittaa tutkimuksen luotettavuus esimerkiksi liittämällä tuloksiin otteita haastatteluista. (Hirsjärvi ym. 2009: 232.) Opinnäytetyössämme olemme pyrkineet kuvaamaan tutkimuksen kulkua mahdollisimman tarkasti ja totuudenmukaisesti.

Toinen opinnäytetyön tekijöistä oli samaan aikaan työharjoittelussa Vva:lla. Tällainen työntekijä-asiakas-asetelma saattoi osaltaan vaikuttaa vastauksiin, joita haastateltavat antoivat. Haastattelun luotettavuutta saattaa heikentää se, että haastateltava antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Hän saattaa haluta antaa kuvan itsestään esimerkiksi hyvänä ja sosiaalisena henkilönä ja toisaalta piilotella huonompia puoliaan. (Hirsjärvi ym. 2009: 206-207.) Tässä tapauksessa haastateltava on saattanut antaa sellaisia vastauksia, joiden uskoi Vva:n työntekijän tai työharjoittelijan haluavan kuulla tai jättää pois sellaisia vastauksia, joiden uskoi vaikuttavan negatiivisesti hänen saamiinsa palveluihin.

Joidenkin haastateltavien oli vaikea muistaa yksityiskohtaisesti asumishaastattelun vuorovaikutustilannetta, koska siitä oli niin pitkä aika. On siis mahdotonta tietää, olivatko heidän muistikuvat asunohaastatteluista täysin oikeita. Lisäksi laadullista tutkimusta tehdessä on muistettava se, että haastattelut ovat aina tilanne- ja kontekstisidonnaisia. (Hirsjärvi ym. 2009: 207.) Haastateltavamme olisivat saattaneet antaa erilaiset vastauk-

set heti asuntohaastattelun jälkeen kuin kaksi vuotta sen jälkeen. Toisaalta sillä ajalla, joka asuntohaastattelun ja meidän tekemämme haastattelun välillä on ollut, ei välttämättä ole ollut merkitystä, vaan he olisivat voineet vastata eri tavoin myös samana päivänä mutta eri ajankohtana.

8 POHDINTA

Riittävän hyvän asumisen kriteerit eivät täytyneet täysin kokemusasiantuntijoiden asumisyksiköissä. Haastatellut (pl. normaalissa vuokra-asunnossa asuvat) asuivat asumisyksikössä, joka ovat jonkin sosiaalialan yksikön ylläpitämiä. Tällaisen asumisyksikön yhteydessä on usein toimisto, jossa työntekijät päivystävät. Työntekijöillä on useimmiten avain kaikkiin asuntoihin. Haastattelutilanteessa olevat työntekijät ovat siis enemmän tai vähemmän osana asukaan elämää tulevaisuudessakin. Jos työntekijällä ei ole dialogista otetta asumishaastattelussa, hänellä ei luultavasti ole sitä silloinkaan, kun asiakas on muuttanut asumisyksikköön asumaan. Jos oman asunnon olosuhteet ovat osin riippuvaisia työntekijöistä, voi dialogisen suhteen puuttuminen vaikeuttaa asumisen onnistumista. Esimerkiksi jos asukkaalla on tunne siitä, ettei hänellä ole tarpeeksi yksityisyyttä, hänen saattaa olla vaikeaa vaatia siihen muutosta jos hänellä ei ole dialogista suhdetta työntekijään. Epäkohtien esilletuominen vaati dialogisuudelle ominaista luottamusta ja ristiriitojen sallimista. Työntekijän olisi osattava katsoa asiaa asiakkaan näkökulmasta, jotta hän voi puuttua asumisen ongelmiin.

Se että kaikki vastaajat eivät ole uskaltaneet sanoa haastatteluissa eriäviä mielipiteitä voi johtua siitä, että työntekijä on ollut sosiaalisessa hierarkiassa korkeammalla kuin asiakas, eikä eriävän mielipiteen sanominen ole tuntunut asiakkaasta sovelialta. Asiakas on voinut haluta miellyttää henkilöä, joka päättää hänen pääsemisestään asumaan, ja ajatellut että eriävän mielipiteen sanominen vaikuttaisi negatiivisesti asunnon saamiseen. Ristiriidattomuus voidaan kokea myös hyveenä. Asiakas voi ajatella, että mitä ristiriidattomampi suhde hänellä on työntekijöihin, sitä paremmat edellytykset hänellä on säilyttää asunto tulevaisuudessa.

Muutaman tunnin tapaaminen ennestään tuntemattoman tai puolitutun kanssa ehtii harvoin kehittyä dialogiseksi. Asumisyksikköjen työntekijöillä ei välttämättä ole aikaa muodostaa pitkää dialogista ja luottamuksellista suhdetta jokaiseen potentiaaliseen uuteen asukkaaseen. Pitkäaikaisasunnottomien päämäärätön sijoittaminen ensimmäiseen

asumisyksikköön, jossa on tilaa, ei välttämättä johda asumisen onnistumiseen tai riittävän hyvän asumisen kriteerien täyttymiseen. Siksi dialogisen asiakassuhteen muodostamisen pitäisi tapahtua ennen kuin pitkäaikaisasunnot menee uuden asumisyksikön asumishaastatteluun. Asumishaastatteluun hakeutumisen pitäisi olla suunnitelmallista ja osa yhdessä mietittyä kuntoutumis- ja asuttamissuunnitelmaa. Haastattelussa pitäisi tulla ilmi, mitkä tekijät vaikuttavat uuden asukkaan asumisen onnistumiseen ja miten olosuhteet voidaan muuttaa sellaisiksi, joissa asuminen parhaiten voi onnistua. Siksi mahdollisimman hyvän suunnitelman tekemiseksi dialoginen suhde työntekijään olisi mielestämme hyödyllinen. Asiakas voisi luottamuksellisesti kertoa ongelmistaan ja toiveistaan ja työntekijä voisi kertoa asiakkaalle avoimesti erilaisista vaihtoehdoista kuntoutuksessa ja asumismuodoissa. Erilaisista asumisratkaisuista valittaisiin yhdessä paras.

Mietimme, voisiko asunnottomien palvelujärjestelmän osaksi perustaa sellaista yhteistä toimipistettä, joka vastaisi kaikkien asunnottomien asumaan pääsemiseen tähtäävistä asiakassuhteista. Asiakassuhde olisi niin tiivis ja pitkäkestoinen, että sen olisi mahdollista muodostua dialogiseksi. Työntekijällä olisi tiedossa kaikki mahdolliset erilaiset asumisratkaisut, joita on olemassa asunnottomia ja pitkäaikaisasunnottomia ihmisiä varten. Työntekijät tekisivät yhteistyötä eri asumisyksikköjen kanssa. Asumisyksiköt eivät siis itse haalisi asukkaita, vaan paras asumisratkaisu suunniteltaisiin tässä toimipisteessä yhdessä asiakkaan kanssa. Tämä vaatisi tietenkin lisää työntekijöitä ja lisää resursseja toimipisteen ylläpitämiseen.

Asunnottomat ihmiset olisi saatava sosiaalityöntekijän toimistoon heti asunnottomuuden alettua, joten tarvittaisiin lisää resursseja myös asunnottomien tavoittamiseen tähtäävän työhön. Esimerkiksi ensisuojojissa, palvelukeskuksissa ja muissa sellaisissa paikoissa, johon moni asunnoton hakeutuu akuutin yösijan puuttuessa, voitaisiin luoda uusia asiakassuhteita. Akuutit yöpymispaikat eivät saisi olla niin täysiä, ettei henkilökunnalla riitä mahdollisuuksia asiakassuhteiden luomisen. Tarvittaessa pitäisi rakentaa uusi palvelukeskus. Vaikka kunnollisen asunnottomien ja työntekijöiden välille kuluu rahaa, se tulee mielestämme kuitenkin halvemmaksi kuin kalliiden asumisyksiköiden ylläpitäminen, joiden asukasvalinta on tehty epätarkoituksenmukaisesti ja joissa kuntoutuminen ei ole kaikille todennäköistä.

Lisäksi olisi varmistettava, että toimipisteessä työskentelevä sosiaalityöntekijä todella pyrkisi dialogiin asiakkaan kanssa. Niin ikään kaikkien sosiaalialan työntekijöiden, jot-

ka tekevät työtä asunnottomien ihmisten asuttamiseksi, työtettä tulisi yhdenmukaistaa niin että kaikilla olisi sama päämäärä: luoda dialoginen suhde asunnottoman asiakkaan kanssa, ja sen avulla päästä selville asiakkaan ongelmista, toiveista ja niistä seikoista jotka ovat asumisen onnistumisen tiellä, sekä tämän tiedon pohjalta valita paras asumisratkaisu. Työnkuvan tulisi olla mahdollisimman selkeä ja yhdenmukainen eri toimintayksiköissä.

Dialogin avulla voidaan kartoittaa minkälaisista asumismuodoista esimerkiksi mielen-terveysongelmaiset, hoitoa tarvitsevat vanhukset, nuoret ja muut asunnottomat hyötyvät eniten. Asunto ensin –periaatteella toimivat asumisyksiköt eivät siis välttämättä vastaa kaikkien tarpeita ja olisi tärkeää säilyttää myös muunlaiset asumisyksiköt. Asunto ensin –periaatteella toimivia yksiköitä tulisikin siis olla erilaisia ja paremmin räätälöityjä tietynlaisille asiakasryhmille.

Asunto ensin –tyyppisillä asumisyksiköistä ei ole käytännön hyötyä, jos asunto asumisyksikössä ei täytäkään riittävän hyvän asumisen kriteereitä. Nyt kun asunto ensin -periaatteen mukainen asuminen on vielä kokeiluasteella, asumismuotoihin kannattaisi vielä tehdä sellaisia muutoksia, että asumisen onnistumisen todennäköisyys paranisi. Tämä tarkoittaa meidän haastattelujemme mukaan yksityisyyden varmistamista, rauhatomuuden poistamista ja holhoamisen vähentämistä

Yksityisyyden puute johtui aineistomme mukaan pääasiassa siitä, että omassa huoneessaankaan ei voinut olla varma, saako siellä olla rauhassa. Naapurien jatkuva oviinkoputtelu pienensi myös yksityisyydentunnetta. Oma rauha keskeytyy jatkuvasti ja olisi oltava muiden käytettävissä. Yksityisyyden tunteen parantamiseksi voisi pohtia, kuinka välttämätöntä on antaa henkilökunnalle asuinhuoneiden avaimet. Voisivatko avaimet olla esimerkiksi vahtimestarilla tai alueen vartijalla, joka voisi avata oven hätätapauksessa? Jos asukkaille tulee sellaisia tilanteita usein, joissa ulkopuolisen tahon täytyy avata ovi, voitaisiin miettiä ainakin sitä vaihtoehtoa, että oven saisi avata vain silloin kun on hätätilanne. Sen sijaan asukkaiden vieraiden selvittämiseksi, paikalla olon toteuttamiseksi, huoneen siisteyden arvioimiseksi tai muun tällaisen syyn takia omilla avaimilla toisen asuntoon meneminen tuntuu aineistomme mukaan holhoukselta ja sen tarpeellisuutta voisi pohtia tarkasti. Tunne holhoamisesta vaikuttaa negatiivisesti itsemääräämisoikeuden tunteeseen. Jos ei pidä itseään oman elämänsä toimijana, on vaikea ottaa itsestään vastuuta ja esimerkiksi yrittää kuntoutua. Mielestämme hyvä jatkotutki-

muksen kohde olisi yksityisyyden kokemukseen vaikuttavien asioiden selvittäminen ja se, miten asukkaiden yksityisyyttä ja itsemääräämisoikeutta voisi lisätä asumisyksiköissä.

Asuinyksiköiden rauhattomuuden lieventämiseksi kannattaisi arvioida, onko sellaisten suurten laitosten rakentaminen järkevää, joihin sijoitetaan seinänaapureiksi moniongelmaisia ihmisiä, joiden olisi tarkoitus voida kuntoutua. Retkahtamisen riski on muutenkin kuntoutujalle suuri, ja kerroksellinen retkahdusvaarassa olevia kuntoutuja muodostavat helposti uuden ryyppyorukan. Tilanteessa, jossa kaikki muut samassa kerroksessa asuvat käyttävät päihteitä, on yhden ihmisen erittäin vaikeata sinnitellä raittiina. Kuntoutuminen on vaikeaa sitä varten erityisesti perustetuissa kuntoutusyksiköissäänkin. Siksi ei ole kovin johdonmukaista ajatella, että kuntoutuminen onnistuisi asumisyksikköä, jossa kaikki naapurit ovat humalassa ja päihteitä on tarjolla jatkuvasti. Aineistomme mukaan kuntoutuminen on onnistunut parhaiten niillä, joiden elinympäristö on ollut rauhallisin. Pienemmät asumisyksiköt ja hajasijoitetut asunto ensin -asunnot voisivat tarjota rauhallisemmat puitteet kuntoutumiselle. Myös Ympäristöministeriön (2011: 66-67) mukaan suuret asumisyksiköt, joissa asukaskunta on sekalaista, vaihtuvuus suuri, ja työntekijöitä vähän ovat saaneet huonoimpia tuloksia mitattaessa asumisen onnistumista ja asukkaiden motivoitumista kuntoutumiseen. Mielestämme jatkossa voisi tutkia lisää sitä, miten asumisyksiköiden rauhattomuudesta voi päästä eroon.

Hajasijoitettuihin asuntoihin ja pienempiin asumisyksiköihin sijoitetut resurssit tuottaisivat mielestämme nykyiseen verrattuna paremmin tulosta ainakin jos niihin valikoituisi asukkaat dialogisessa kanssakäymisessä osaavan sosiaalialan työntekijän kanssa. Jatkuvasta alkoholikäytöstä aiheutuvat sairauskulut pienentyisivät moninkertaisesti. Retkahtaminen on saamamme kokemustiedon mukaan todennäköisempää rauhattomassa ympäristössä, ja usein retkahtaviin käytettävät sairauskulut ja muut verovarot eivät pienene. Retkahtamisvaaran minimoimiseksi myös vaihtoehtoista toimintaa pitäisi olla enemmän tarjolla ja toimeen pitäisi päästä käsiksi helposti. Myös erilaisten aktiviteettien toimivuutta asumisyksiköissä voisi mielestämme kokeilla ja tutkia.

Asumisyksiköiden henkilökunnan kouluttaminen asunto ensin -periaatteen mukaisesti voisi edesauttaa riittävän hyvän asumisen toteutumista. Myös tässä tilanteessa kokemusasiantuntijoiden kanssa työskentely olisi erityisen tärkeää. Näin kaikille selkenisi asunto ensin -periaatteen tarkoitus ja siitä tulisi työtä ohjaava päämäärä. Tarvitaan siis

sekä sosiaalityöntekijöiden että asumisyksiköiden työntekijöiden kouluttamista niin että heillä on sama käsitys siitä, mihin asunnottomien parissa tehtävällä työllä pyritään.

Kokemusasiantuntijoiden tietoa olisi hyvä käyttää hyödyksi asumisyksiköiden kehittämistyössä, jotta ongelmakohtat saataisiin nostettua esille ja asumisyksiköt voitaisiin suunnitella sellaisiksi, että riskit ongelmien esiintymisestä minimoitaisiin. Kokemusasiantuntijoiden tietoa voitaisiin hyödyntää sekä palvelujen että fyysisten puitteiden suunnittelemisessa. Koska kokemustutkijakoulutuksen saaneita asunnottomuuden kokeneita kokemusasiantuntijoita on tällä hetkellä vain kaksi, mielestämme suunnittelutyöhön pitää ottaa mukaan myös sellaisia kokemusasiantuntijoita, joilla ei ole koulutusta. Heillä on joka tapauksessa arvokas kokemustieto omasta elämästään.

LÄHTEET

- Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus ARA 2010. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelma 2008-2011. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelma loppusuoralla. Verkkoartikkeli. Päivitetty 13.10.2010.
<www.ara.fi/default.asp?contentid=14830&lan=fi>. Luettu 22.10.2010.
- Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus ARA 2011a. Asunnottomat 2010. Selvitys 4/2011. Verkkodokumentti. Päivitetty 23.3.2011.
<<http://www.ara.fi/download.asp?contentid=24627&lan=fi>>. Luettu 3.5.2011.
- Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus ARA 2011b. Asunnottomien määrä 1987-2010. Kuvio 1. <<http://www.ara.fi/download.asp?contentid=24627&lan=fi>>.
- Asunto ensin 2010a. Nimi ovesa –hanke. Verkkodokumentti.
<http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin/nimi_ovessa_-hanke>. Luettu 7.4.2011.
- Asunto ensin 2010b. Nimi ovesa –hanke. Kohderyhmät. Verkkodokumentti.
<http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin/nimi_ovessa_-hanke/kohderyhmat>. Luettu 7.4.2011.
- Asunto ensin 2010c. Asunnottomuus-ilmio. Verkkodokumentti.
<http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin/asunnottomuus-ilmio>. Luettu 7.4.2011.
- Asunto ensin 2010d. Nimi ovesa –hanke. Hankekumppanit. Kuvio 2.
<http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin/nimi_ovessa_-hanke/hankekumppanit>.
- Asunto ensin 2010e. Nimi ovesa –hanke. Osahankkeet. Verkkodokumentti.
<http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin/nimi_ovessa_-hanke/osahankkeet>.
- Asunto ensin 2010g. Asunto ensin –periaate. AE-periaate Yhdysvalloissa. Verkkodokumentti. <http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin/asunto_ensin_-periaate/ae-periaate_yhdysvalloissa>. Luettu 7.4.2011.
- Asunto ensin 2010h. Asunto ensin –periaate. Verkkodokumentti.
<http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin/asunto_ensin_-periaate>. Luettu 7.4.2011.
- Beresford, Peter – Salo, Markku 2008. Suomentaneet Markku Salo ja Eeva Varner. Kokemuksen muodonmuutos. Mielen terveyden keskusliitto. Kehitys Oy. Pori 2008.
- Erkkilä, Elisabet – Stenius-Ayoade, Agnes 2009. Asunnottomat vastaanottoyksiköissä. Asunnottomien vastaanottoyksiköiden asiakkaiden sosiaalinen tilanne ja terveydentila pääkaupunkiseudulla. Socca 2009.
- Eskola, Jari – Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 2008.

- Granfelt, Riitta 1992. Asunnottoman naisen elämää. Helsingin yliopisto. Helsinki 1992.
- Helsingin kaupunki. Sosiaalivirasto 2009. Hankkeet. Pitkäaikaisasunnottomuus. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelma. Päivitetty 30.11.2009.
<www.hel.fi/wps/portal/Sosiaalivirasto/Artikkeli?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/Sosv/fi/Hankkeet/Pitkaaikaisasunnottomuus>. Luettu 22.10.2010.
- Helsingin kaupunki. Sosiaalivirasto 2010a. Asunnottomien palvelut/palvelukeskukset/hietaniemenkadun palvelukeskus. Päivitetty 15.7.2010.
<http://www.hel.fi/hki/sosv/fi/asunnottomien_palvelut/palvelukeskukset/hietaniemenkadun_palvelukeskus> Luettu 7.4.2011
- Helsingin kaupunki. Sosiaalivirasto 2010b. Asunnottomien palvelut/palvelukeskukset/hietaniemenkadun palvelukeskus/asiakasohjaus. Päivitetty 15.7.2010.
<http://www.hel.fi/hki/Sosv/fi/asunnottomien_palvelut/palvelukeskukset/hietaniemenkadun_palvelukeskus/asiakasohjaus> Luettu 7.4.2011
- Helsingin kaupunki. Sosiaalivirasto 2010c. Asunnottomien palvelut. Päivitetty 31.8.2010.<www.hel.fi/hki/Sosv/fi/Asunnottomien_palvelut>. Luettu 22.10.2010.
- Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus Helsinki University Press. Yliopistopaino. Helsinki 2008.
- Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Tammi. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna 2009.
- Joutsalainen, Katri – Mielonen, Pia. 1.12.2010. Hietaniemenkadun palvelukeskus, verkkodokumentti. Helsingin kaupunki, sosiaalivirasto.
<http://www.asuntoensin.fi/files/640/R2_20101201_A.pdf>
- Lehtonen, Leena – Salonen, Jari 2008. Asunnottomuuden monet kasvot. Suomen ympäristö 3. Ympäristöministeriö, Asunto- ja rakennusosasto. Edita Prima Oy. Helsinki 2008.
- Mönkkönen, Kaarina 2002. Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopion yliopiston painatuskeskus. Kuopio 2002.
- Mönkkönen, Kaarina 2007: Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Edita Prima Oy. Helsinki 2007.
- Nimi ovesa –hankesuunnitelma. Verkkodokumentti.
<http://www.asuntoensin.fi/files/425/Nimi_ovessa_hankesuunnitelma.pdf>. Luettu 8.4.2011
- Nousiainen, Kirsi – Sunikka, Sanna 2009. Asunnottomuuskirja II. Ensisuojasta moniammatilliseksi palvelukeskukseksi. SOCCAn ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja nro 20, 2009.
- Ohjelmatyöryhmä Ahkerat 2008. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelma 2008-2011 toimeenpanosuunnitelma. 10.1.2008.

www.vvary.fi/Raportti_Asunnottomuuden_poistaminenY.pdf>. Luettu 22.10.2010. Raportti.

Pitkänen, Sari 2010. Selvitys pitkäaikaisasunnottomuuden määrittelystä ja tilastoinnista. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen raportteja 2/2010. Edita Prima Oy. Helsinki 2010.

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma. Ympäristöministeriö. Ohjelmatyöryhmä AHKERAT, raportti, 10.1.2008. <<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=79084>> Luettu 7.4.2011

Ruusuvuori, Johanna – Tiittula, Liisa toim. 2009. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 2009.

Saaranen-Kauppinen, Anita; Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkodokumentti. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaristo. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. Luettu 25.3.2010.

Salo, Markku 2008. Tiedote. Julkaistu 18.11.2008.

Sunikka, Sanna – Seppälä, Ullamaija – Granfelt, Riitta: Asunnottomuuskirja. Näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen. SOCCAn ja Heikki Waris – instituutin julkaisusarja nro 13.

Tilastokeskus. Verkkodokumentti. <<http://www.stat.fi/meta/kas/asuntola.html>>. Luettu 8.4.2011.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Helsinki 2009.

Vailla vakinaista asuntoa ry. <<http://www.vvary.fi/>>. Päivitetty 6.9.2010.

Väisänen, Leena – Niemelä, Mika – Suua, Pirkko 2009: Sanat työssä. Vuorovaikutus ammattitaitona. Vammalan kirjapaino Oy. Sastamala 2009.

Ympäristöministeriö 2010. Asuntoministeri Jan Vapaavuori: Kansallinen asunnottomuusseminaari. Verkkodokumentti. Päivitetty 15.10.2010. <<http://www.ymparisto.fi/print.asp?content.id=368057&lan=fi&clan=fi>>. Luettu 18.3.2011.

Ympäristöministeriö 2011. Ympäristöministerin raportteja 7/2011. Asunnottomuuden vähentämisen taloudelliset vaikutukset. Edita. Helsinki 2011.

Haastattelurunko

ASUNNONSAAMISPROSESSI

- Millaisessa tilanteessa sait nykyisen asuntosi?

- Olitko ilman asuntoa vai asuitko jossain muualla sitä ennen?

- Miten päädyit asumaan nykyiseen paikkaan?

- Kenen kautta sait nykyisen asuntosi?

VUOROVAIKUTUSSUHDE

- Oliko tilanne vastavuoroinen?

- Oliko kumpikin osapuoli aktiivinen keskustelija? Puhuiko toinen toista enemmän?

- Osoittiko työntekijä ymmärtäneensä mitä sanoit? Miten?

- Kysyikö hän mielipidettäsi ehdotuksiinsa? Miten mielipiteesi vaikutti tekemiinne päätöksiin?

- Toimitteko yhteisymmärryksessä?

- Koitko, että työntekijä ymmärsi tilanteesi ja tarpeesi?

- Ymmärsitkö kaikki työntekijän käyttämät sanat ja termit?

- Ymmärsikö työntekijä kaikki sinun käyttämäsi sanat ja termit?

- Teittekö yhteistyötä?

- Tuntuiko, että teillä oli haastattelutilanteessa yhteinen päämäärä?

- Jos oli, etsittekö päämäärään ratkaisua yhdessä?

- Olitteko samaa mieltä niistä keinoista, millä päämäärä saavutetaan?

- Mitä teitte päämäärän saavuttamisen eteen?

ASUMISEN MIELEKKYYS

- Onko asunnossasi riittävästi tilaa?

- Millainen varustetaso on? Riittääkö se?

- Millainen itsemääräämisoikeus sinulla on omassa asunnossasi?

- Saatko päättää, keitä ovesta tulee sisälle?

- Millaisissa tilanteissa et saa päättää?

- Pitäisikö tilannetta parantaa? Miten?

- Voitko luottaa siihen, että saat asua asunnossa vielä vuodenkin kulu-
tua?

- Saatko tarvittaessa tukea asumiseen?

- Miten ylläpidät asunnon kuntoa?

- Mikä tekee asunnosta kodin? Koetko asuntosi sellaiseksi?

- Viihdytkö asunnossasi? oletko sisustanut sitä?

ELÄMISEN MIELEKKYYS

- Miten ylläpidät omaa vointiasi?

- Koetko elämäsi nykyään mielekkääksi?

- Millaisia tulevaisuudensuunnitelmia sinulla on?

- Millaisia päämääriä sinulla on elämässä?

- Millaista sinun ajankäyttösi on? Onko se esimerkiksi järjestelmällistä vai suurpiirteistä?

- Miten itsenäinen koet olevasi tällä hetkellä?

- Onko sinulla käsitys siitä, kuka olet ja mikä on sinun paikkasi yhteiskunnassa?

- Millainen olo sinulla on tällä hetkellä?

KIRJALLINEN SUOSTUMUS HAASTATTELUUN

METROPOLIA AMMATTIKORKEAKOULU, SOSIONOMI (AMK)

OPINNÄYTETYÖN TEKIJÄT: Elina Pentikäinen ja Tanja Vanttaja

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia asunnottomien tai asunnottomuutta kokeneiden kokemusasiantuntijoiden sekä heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten välistä yhteistyötä. Tarkoituksena on selvittää, minkälaista yhteistyö heidän välillään on ja toteutuuko siinä dialogisuuden periaatteet.

Kaikki haastattelut äänitetään, jonka jälkeen ne litteroidaan kirjalliseen muotoon. Nauhoja sekä tekstejä käsittelevät ainoastaan opinnäytetyön tekijät. Nauhat ja tekstit hävitetään työn valmistumisen jälkeen.

Haastateltavien nimiä tai muita tunnistetietoja ei julkaista opinnäytetyössä. Haastateltavalla on oikeus kieltäytyä osallistumisestaan missä vaiheessa tahansa. Haastateltavana oleminen tai siitä kieltäytyminen sekä haastatteluaineistot eivät vaikuta palvelujen saamiseen.

Tämän kirjallisen suostumuksen allekirjoittaessani suostun haastateltavaksi opinnäytetyöhön.

Paikka ja päivämäärä: _____

Haastattelijoiden allekirjoitukset: _____

Haastateltavan allekirjoitus: _____

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Aikaisempi asuminen	Asunnonsaamisprosessi	Vuorovaikutussuhde
Yhteyshenkilö nykyiseen asuntoon		
Nykyinen asuminen		
Ei dialogista suhdetta	Asiakkaan ja työntekijän välinen vuorovaikutus	
Piirteitä dialogisesta suhteesta		
Dialoginen suhde		
Tila ja varustetaso	Asumisen mielekkyys	Riittävän hyvä asuminen
Yksityisyys		
Luottamus asunnon säilymiseen		
Asunnosta huolehtiminen		
Kodilta tuntuminen		
Muita viihtyvyyteen vaikuttavia asioita		
Tulevaisuuden suunnitelmat ja tavoitteet	Elämisen mielekkyys	
Ajankäytön hallinta		
Tyytyväisyys		
Tuki		
Itsetuntemus		

Vuorovaikutus

1. Asunnonsaamisprosessi
 - 1.1. Aikaisempi asuminen
 - 1.1.1. Asuntolat, kuntoutuslaitokset jne.
 - 1.1.2. Ensisuojasta asuntoon
 - 1.2. Yhteyshenkilö nykyiseen asuntoon
 - 1.2.1. Tuttu järjestöyöntekijä
 - 1.2.2. Sosiaalityöntekijä
 - 1.3. Nykyinen asunto
 - 1.3.1. Oma vuokra-asunto
 - 1.3.2. Tuettu asuminen

2. Vuorovaikutussuhde
 - 2.1. Dialoginen suhde
 - 2.1.1. Mielipiteen kysyminen
 - 2.1.2. Ristiriitojen salliminen
 - 2.1.3. Lupausten pitäminen
 - 2.1.4. Sitoutuminen yhteisiin päämääriin
 - 2.2. Piirteitä dialogisesta suhteesta
 - 2.2.1. Ristiriitojen piilottelu
 - 2.2.2. Toisen mielipiteen kysyminen muodollisuuden vuoksi
 - 2.2.3. Pitäytyminen pelkästään säännöissä
 - 2.2.4. Tulevaisuuden suunnitteleminen
 - 2.3. Ei dialogista suhdetta
 - 2.3.1. Toisen mielipiteen huomiotta jättäminen
 - 2.3.2. Vaikean kielen käyttäminen

Riittävän hyvä asuminen

3. Asumisen mielekkyys
 - 3.1. Tila ja varustetaso
 - 3.2. Tunne kodin pysyvyydestä
 - 3.2.1. Oma käyttäytyminen
 - 3.3. Yksityisyys
 - 3.3.1. Henkilökunnan tarkastuskäynnit asunnossa
 - 3.3.2. Naapureiden häiritsevä käyttäytyminen
 - 3.3.3. Itsemääräämisoikeus
 - 3.4. Asunnosta huolehtiminen
 - 3.4.1. Siivoaminen, järjesteleminen
 - 3.5. Kodilta tuntuminen
 - 3.5.1. Henkinen tunne
 - 3.5.2. Itsemääräämisoikeus
 - 3.5.3. Ruoanlaitto, leipominen
 - 3.5.4. Tavaroiden omistaminen
 - 3.5.5. Rauhallisuus
 - 3.5.6. Yksityisyys
 - 3.6. Muita viihtyvyyteen vaikuttavia asioita

4. Elämisen mielekkyys
 - 4.1. Tulevaisuuden suunnitelmat ja tavoitteet
 - 4.1.1. Työ ja opiskelu
 - 4.1.2. Kuntoutumiseen liittyvät tavoitteet
 - 4.1.3. Ihmissuhteisiin liittyvät tavoitteet
 - 4.1.4. Muut tavoitteet
 - 4.2. Ajankäytön hallinta
 - 4.2.1. Säännöllinen ajankäyttö
 - 4.2.1.1. Työssäkäynti, opiskelu, vapaaehtoistyö
 - 4.2.1.2. Harrastukset, toimintakeskuksissa käynti
 - 4.2.1.3. Päivittäiset rutiinit
 - 4.2.2. Epäsäännöllinen ajankäyttö
 - 4.3. Tyytyväisyys
 - 4.3.1. Hyvinvointia ylläpitävät tekijät
 - 4.4. Tuki
 - 4.5. Itsetuntemus

Taulukkoon on koottu vuorovaikutuksen sekä riittävän hyvän asumisen tulokset. Taulukossa on kolme saraketta, joista ensimmäinen kuvaa tilannetta, jossa asiakkaan ja työntekijän välinen suhde ei ole ollut dialoginen sekä tilannetta, jossa riittävän hyvän asumisen kriteerit eivät ole toteutuneet. Toinen sarake kuvaa tilannetta, jossa asiakkaan ja työntekijän välisessä suhteessa on esiintynyt joitakin dialogisia piirteitä sekä tilannetta, jossa riittävän hyvän asumisen kriteerit ovat toteutuneet osittain. Kolmas sarake kuvaa tilannetta, jossa vuorovaikutus on ollut dialogista sekä tilannetta, jossa asiakkaan kohdalla täyttyvät täysin riittävän hyvän asumisen kriteerit. Taulukossa merkki R kuvaa riittävän hyvän asumisen kriteereiden täyttymisen tasoa, ja merkki D kuvaa dialogisuuden tasoa.

	Ei dialogista suhdetta / Riittävän hyvän asumisen kriteerit ei toteutuneet	Joitakin piirteitä dialogisesta suhteesta / Riittävän hyvän asumisen kriteerit toteutuneet osittain	Dialoginen suhde / Riittävän hyvän asumisen kriteerit toteutuneet täysin
K1		D R	
K2	D	R	
K3			D R
K4	D		R
K5	D	R	
K6	D R		

Taulukko 1. Vuorovaikutussuhteen ja riittävän hyvän asumisen suhde.